

THOMAS CLEARY

ZENOVÁ HŮL

Anekdoty a příběhy mistrů zenu

問答

ZENOVÁ HŮL

Anekdoty a příběhy mistrů zenu
vybral Thomas Cleary

Obsah

Učitel vysokého hodnostáře	3
Čistota srdce	4
Starý prodavač čaje	4
Hospodárnost	5
Zen a vláda	5
Studium mysli	5
Netečnost	6
Objektivita	6
Zen a umění vládnout	7
Utírání buddhovy zadnice	7
Chování	7
Umění mysli	7
Probuzení	7
Nejzazší bod	8
Postřeh	8
"Neznepokojuj se"	8
Výhra bez boje	9
Zenové útočiště	10
Založení chrámu	10
Vyučování zenu	11
Odchod mistra	11
Osamělá lampa	12
Krásnější než květiny	12
Předávání zkušenosti	12
Skutečnost	13
Buddha léčitel	13
Hanba a lítost	13
Zen v denním životě	14
Skrytá ctnost a zjevná odměna	14
Vyprazdňování pekel	15
Náboženství všedního dne	15
Společenské vztahy	16
Noční déšť	16
Brána soucitu	17
Vznik školy	17
Mysl a bytnost	18
Vznětlivá povaha	18
Meditace vsedě	18
Cesta k Cestě	19

Osvobození.....	19
Probuzení.....	20
Oživování.....	21
Zbytečné utrpení a pochyby.....	21
Zpověď zenového mistra.....	22
Mysl a jízda na koni.....	22
Asketa.....	22
Semínko zenu.....	23
Poslední slova.....	23
Úpadek a obnova zenu.....	23
Nezávislost.....	24
Poslední slova.....	24
Zrození a smrt.....	25
Proměněný kacíř.....	25
Výstřední mudrc.....	26
Zenová učenost.....	26
Dlouhá cesta domů.....	26
Opilý Buddha.....	28
Mistr jemných detailů.....	30
Buddhovství v tomto životě.....	30
Předčasné uznání.....	31
Velké dílo.....	31
Přísná měřítka.....	32
Poučení o učení.....	32
Chyba.....	33
Mluvení a naslouchání.....	33
Za pět minut dvanáct.....	33
Kamenné roucho.....	34
Něco z ničeho.....	34
Buddhismus a svět.....	35
Čistě myšlená Čistá země.....	36
Úsvit pravdy.....	36
Jakýpak samuraj.....	37
Kamenná tvář.....	37
Pronikání do zenu.....	38
Uspokojení.....	39
Jak zní tlesknutí jednou rukou.....	40
Milovník přírody.....	40
Nevinný.....	41
Prubířský kámen.....	41
Skutečnost a napodobenina.....	42
Respekt.....	42
Pátrání po zdroji.....	43
Tři druhy žebravých mnichů.....	44
Nahlížeš do své mysli.....	44
Ponořená.....	45
Porážka rváče.....	45
Mysl mudrců.....	47
Umění umění.....	47
Zenová literatura.....	47
Elegance.....	48
Odhodlání.....	48

Dobré srdce.....	49
Básník	49
Bývalý opat	50
Původní náboženství.....	51
Léčba zenové nemoci.....	52
Zen pro všední den.....	53
Žádné plevy	54
Návod.....	54
Učitel národa	54
Lotos v bahně	55
Velká smrt.....	55
Zen a svět.....	56
Info o původní knize:.....	56

Chrámová brána

Kdysi žil bohatý muž jménem Heizaemon, jenž se za svého života snažil ze všech sil naplnit ctnosti přikázané starými mudrci.

A jelikož to byl ryzí a vnímavý člověk, štědře rozdával ze svého majetku na dobročinné účely a péči o potřebné.

Zachránil tak mnoho dětí ze zchudlých rodin a dal ve své provincii ku všeobecnému prospěchu postavit četné mosty a silnice.

Než zemřel, v poslední vůli stanovil, že jeho majetek má být využit na podporu potřebných v dalších pokoleních, čehož si vážili jeho děti i vnukové. Vypráví se, že jednoho dne se u dveří Heizaemonova domu objevil jistý mnich. Zřejmě kdesi slyšel o pánově nezištné štědrosti, mezi boháči té doby velmi neobvyklé, a přišel ho požádat o peníze na stavbu chrámové brány.

Dobrodinec se mu však vysmál do očí a pravil: "Já pomáhám lidem, protože nemohu snést jejich utrpení. Co je však špatného na chrámu bez brány?

Učitel vysokého hodnostáře

Před dávnými časy žil jistý vysoce postavený mnich zenové sekty, jehož patronem byl sám správce provincie. Vždy, když se měl dostavit do hlavního města, aby navštívil správce v jeho paláci, cestoval ve velkém stylu, s početnou družinou a velkou slávou.

Při jedné cestě se stalo, že ve stanici, kde se výprava zastavila k odpočinku, potřeboval podkoní koupit nové boty. Na doporučení místního nosiče zavolali starého muže, který prý vyrábí kvalitní slaměné sandály.

Když stařec obuv přinášel, spatřil ho mnich z okénka svých nosítek a málem omdlel.

Starý výrobce sandálů nebyl totiž nikdo jiný než Tósui, osvícený zenový mistr, který byl před mnoha lety, ještě než záhadně zmizel z chrámu, jeho učitelem.

Když se mnich v šoku a rozpacích vysoukal z nosítek, padl před starcem tváří k zemi a vzdával mu veškerou úctu.

Tósui byl laskavý a hovořil s ním o starých časech, ale když se loučili, řekl: "Nedej se opít styky se šlechtou."

Čistota srdce

Jednou přišla na shromáždění k zenovému mistru Bankeiovi, velkodušnému učiteli zástupů, skupina žebráků postižených leprou. Bankei je přizval do shromáždění, a když je zasvěcoval, vlastníma rukama jim umyl a oholil hlavy.

V téže chvíli tam byl přítomen jistý vznešený muž, pobočník správce provincie. Správce věřil v Bankeiovo učení a dal proto ve své provincii postavit chrám, kde mohl učitel vyučovat své žáky a přednášet laikům.

Muž, který byl otřesen pohledem na mistra, jak holí hlavy malomocným, mu chvatně podal misku s vodou, aby si ihned mohl ruce umýt.

Mistr však odmítl a poznamenal: "Tvoje znechucení je více nečisté než jejich vředy."

Starý prodavač čaje

Žil kdysi jeden starý muž, který hostil ve volné přírodě poutníky čajem v překrásném okolí Kjóta.

Na jaře vyhledával místa, kde rozkvetly nejkrásnější sakury, na podzim objevoval oblasti, kde se nejpůsobněji zbarvilo javorové listí. Tam potom přinášel své náčiní, rozkládal podušky a čekal, až dorazí výletníci.

Kjótští milovníci krásy z toho měli radost a scházivali se, kdekoli se usadil. Starý prodavač čaje se zanedlouho stal známým po celém hlavním městě.

Jen pár lidí vědělo, že starý muž je ve skutečnosti skrytý mistr zenu. Již od dětství jej studoval a navštěvoval buddhistické učitele po celé zemi. Protože neustále cestoval, neměl žádný majetek a byl oddán učení buddhismu.

Když dosáhl zenového probuzení, dal si závazek, že bude dál studovat a zdokonalovat se, aby neodbočil z cesty k úplnému osvícení tím, že by si předčasně osoboval právo na autoritu.

Po dlouhém putování se vrátil do rodného kraje, kde pomáhal svému prvnímu učiteli. Když učitel zemřel, pověřil mistr vedením kláštera jednoho z žáků.

Sám odešel do Kjóta a navždy zanechal duchovního úřadu. V té době říkával: "Zda je něčí způsob obživy správný, záleží na jeho mínění, ne na tom, jak se jeví ostatním. Já si nepřeji užívat výhod mnišského roucha k tomu, abych žil z dobročinnosti druhých."

A tak, aby se uživil, začal prodávat čaj. Často žertem říkával: "Jsem chudý a nemohu si proto dovolit jíst maso, a protože jsem starý, nemohu už uspokojit ženu. Prodávat čaj je pro mne to pravé."

Jednoho dne spálil všechny potřeby k přípravě čaje a přestal pracovat. Roku 1763 zemřel ve své poustevně ve věku osmdesáti devíti let.

Když někde otvíral svůj obchod, umístil před něj obvykle následující nápis:

"Čaj vás bude stát tolik, kolik za něj dáte - sto liber zlata nebo pouhý měďák. Chcete-li, můžete dokonce popíjet zdarma, ale víc už vám slevit nemůžu."

Když nakonec spálil všechny své čajové potřeby, takto promluvil ke koši, ve kterém je nosíval: "Vždycky jsem byl osamělý a chudý, nepatřil mi ani proužek půdy, ba ani motyka. Ty jsi mi byl po mnoho let nápomocen a doprovázel mě do jarních hor i k podzimním řekám, kde jsme prodávali čaj pod borovicemi i ve stínu bambusových hájů. A tak mi nechyběly peníze na jídlo a dožil jsem se více než osmdesáti let.

Ale teď jsem tak stár, že nemám sílu tě více užívat. Skryji své tělo v Severní hvězdě a brzy nastane konec mým dnům. Aby tě v budoucnu nepotupily světské ruce, odměním tě extází ohně: proměň se uprostřed plamenů.

Jak lze vyjádřit tuto proměnu? Vzplanutí končící v nekonečné čistotě, v níž je vše stráveno. A zelené hory tyčí se jako vždy v bílých oblacích. Nyní tě svěruji duchu ohně."

Hospodárnost

Sókai byl tak chudobný, že nevlastnil žádné šatstvo, jen jednoduchou kutnu, kterou nosil po celý rok a za každého počasí.

Jednoho letního dne svůj oděv vypral a pověsil na strom. Zatímco čekal, až kutna uschne, úplně nahý si sedl na hřbitov za chrámem.

Právě tou dobou přišel správce provincie navštívit hrob svého otce. Není třeba říkat, že se k smrti vyděsil, když uviděl mezi náhrobky sedět nahého mnicha.

Zeptal se ho, co tam dělá, a Sókai mu po pravdě vysvětlil svou situaci. Pán byl dojat mnichovou upřímností a dal mu ušít nové šaty. Později, když už byl Sókai zenovým učitelem, stal se správcem jeho žákem.

Zen a vláda

Jednoho dne se správce jisté provincie zeptal zenového mistra Šósana na podstatu buddhismu.

Mistr odpověděl: "Je podstatné spravovat celou provincii jako jeden celek. To se ti nepodaří, dokud neposílíš svého ducha. Buď v každém ohledu bedlivý a svá oficiální rozhodnutí čiň s laskavostí a soucitem.

Na své cestě vpřed pak nezapomeň jasně rozlišovat lidské povahy a nauč se je znát. Všeobecně platí, že je-li vůdce úzkoprsý a neumí rozlišovat lidské povahy, kdeco mu připadá urážlivé. Není pak v dobré náladě a bojuje s náladami druhých. To je však hloupé."

Studium mysli

Šingaku, čili "studium mysli" bylo laické hnutí sebezdokonalování ovlivněné zenovým učením. Jednoho dne přišel k zenovému mistru Šósanovi stoupenec tohoto hnutí, aby se optal na podstatu buddhismu.

Mistr pravil: "Buddhismus nespočívá v užívání přelétavého intelektu k ovládnutí těla, nýbrž v tom, jak využít plně momentu bezprostřední přítomnosti, jak ho nepromarnit ve jménu minulosti či budoucnosti.

Z toho důvodu staří mistři nabádali, aby si lidé v první řadě vážili času: to znamená, aby chránili svou mysl, očišťovali ji ode všeho, dobrého i zlého, a odpoutávali se od svého ega."

"A dále," pokračoval zenový mistr, "pro přetvoření mysli je dobré mít na paměti princip příčiny a následku. Tak třeba nenávidí-li nás ostatní, neměli bychom se nad tím pohoršovat. Je lépe zpytovat své svědomí a přemýšlet, proč by nás lidé měli nenávidět bezdůvodně, a předpokládat, že příčina musí být v nás, a dokonce že v nás musí být i jiné, dosud neznámé příčinné činitele.

Trváme-li na tom, že všechny věci jsou následky příčin, neměli bychom dělat závěry založené na subjektivních názorech. Celkem vzato, věci se nedějí v souladu se subjektivními myšlenkami, dějí se v souladu se zákony Přírody. Budeš-li mít toto na paměti, tvá mysl se vyjasní."

Netečnost

Daitó Kokuši, jehož vznešené jméno znamená "Velká lampa, Učitel národa", byl jedním ze zakladatelů věhlasné Ótókanské školy rinzai-zenu.

Podle zvyklostí starých škol opustil po osvícení klášter, aby své prozření upevnil vprostřed světa.

Teprve po letech byl objeven, jak žije pod jedním z kjótských mostů ve společnosti žebráků. Odtud byl povolán, aby se stal císařovým učitelem.

Daitó jednou o svém životě vyvržence napsal báseň:

*Když člověk sedí a medituje
vidí lidi
jež přicházejí a odcházejí
po širokém mostě
stejně jako stromy rostoucí hluboko v horách.*

Objektivita

Mistr Tenkei byl považován za jednoho z osmi největších znalců buddhismu své doby. Byl zběhlý v učení všech tehdejších škol a na počátku osmnáctého století pomáhal znovuoživit zen za pomoci četných osvícených žáků a mnoha spisů v klasickém i soudobém stylu.

Jednou citoval Tenkei známou báseň národního učitele Daitóa a přidal i svoji verzi:

*Když člověk sedí a medituje
vidí lidi
jež přicházejí a odcházejí
po širokém mostě
tak jak jsou.*

Zen a umění vládnout

Jistý velmož chodíval k zenovému mistru Tenkeiovi, aby se ho ptal na podstatu buddhismu. Když mistr ulehl na smrtelné lože, pán k němu vyslal posla, aby se přeptal, jak se mu vede. Tenkei ho poslal zpět s touto zprávou:

"I vést domácnost a řídit stát jsou náboženské praktiky. Dbej na to, abys panoval lidsky, tak aby mezi vládcem a poddanými vládla důvěra a harmonie. To je má poslední rada."

Utírání buddhovy zadnice

Ve skupině žáků mistra Hakuina byl jeden pošetilý mnich, který si usmyslel, že zažil ztotožnění s buddhou. Začal trhat na kusy buddhistické spisy a používat je jako toaletní papír.

Ostatní mniši se proto na něho zlobili, ale on na ně nedal a nadutě jim odsekával: "Co je na tom špatného, používat buddhistické spisy k utírání buddhovy zadnice?"

Jeden z mnichů o tom pověděl mistru Hakuinovi a ten se blázna zeptal: "Řekli mi, že používáš vznešené spisy místo toaletního papíru. Je tomu tak?"

Bláznivý mnich odpověděl: "Ano. Já sám jsem přece buddha. Co je na tom špatného, používat buddhistické spisy a utírat jimi buddhovi zadnici?"

Hakuin mu pravil: "Mýlíš se. Jestli je ta zadnice opravdu buddhova, proč používáš starý popsaný papír? Měl bys ji přece utírat papírem bělostně čistým."

Pošetilý mnich se zastyděl a omluvil se.

Chování

Jeden mnich se tázal mistra Bankeie: "Ve chvíli spontánního povznesení přece není na škodu trochu si zažertovat...?"

Bankei mu odpověděl: "Ano, je to v pořádku, pakliže chceš ztratit důvěru."

Umění mysli

Jistý velmož přišel k mistru Bankeiovi, aby se ho přeptal na zenové "umění mysli". Bankei však jeho dotaz neuvítal, ale naopak ho pokáral: "Slyšel jsem, že jsi ze svých služeb propustil jednoho učence, protože jsi nerozeznal jeho cenu. Jak se vůbec můžeš ptát na zenové umění mysli?"

Probuzení

Mistr Secugen pravil jednou svému žáku Džidžóovi: "Budeš-li meditovat bez přestávky sedm dní a nocí, a přesto nedosáhneš uvědomění, máš povoleno uříznout mi hlavu a z mé lebky si vyrobit naběračku močůvky."

Zanedlouho poté se Džidžó nakazil úplavicí. Odnal si kbelík na odlehlé místo, sedl si na něj a soustředil svou mysl.

Když už seděl na kbelíku rovných sedm dní, v noci náhle pocítil, že svět je jako zasněžená krajina, zalitá jasným měsíčním svitem, a že celý vesmír je příliš malý na to, aby jej - Džidžóa - mohl pojmout.

Trvalo dlouho, než ho jakýsi zvuk přivedl opět k sobě. Byl celý zalit potem a nemoc byla tatam. Na oslavu napsal tuto báseň:

*Vyzařující. Duchovní. Co to znamená?
Mrkneš a užs to propás.
Záchodová štětka se třpytí a leskne.
A nakonec jsem to byl jen já sám.*

Nejzazší bod

Zenový mistr Taigu byl pověřen, aby se stal představeným jistého chrámu. Jedna místní žena, které zemřelo dítě, přišla nového opata požádat, aby za ně vykonal pohřební obřady.

Prosila ho: "Bude pro mne velkou ctí, budete-li účasten na mém žalu. Povězte mi, prosím, kam odešlo moje děťátko."

Taigu jí nedokázal odpovědět a žena, hořce plačíc, odešla.

Mistr si pomyslel: "Domníval jsem se, že jsem dosáhl cíle. Ale tato žena mi ukázala, že o nejzazším nevím nic. Proč tedy mám být opatem?"

A tak se vzdal Taigu svého úřadu a odešel do ústraní, aby dále prohluboval své poznání.

Postřeh

Jistý mladý velmož, který studoval zen u mistra Bankeie, měl zálibu v bojovém umění. Jednou se rozhodl, že vyzkouší mistrův postřeh, a znenadání ho napadl svou holí.

Mistr bez vzrušení odrazil výpad růžencem a pak pravil: "Tvá technika není ještě zralá: mysl se ti hnula první."

"Neznepokojuj se"

Mugaku byl jedním ze zakladatelů zenu v Japonsku. Narodil se v Číně a své první probuzení zažil ve dvanácti letech, kdy ve venkovském chrámu, který navštívil se svým otcem, uslyšel tuto zenovou báseň:

*Stíny bambusů zametají schodiště,
aniž by se zvířilo bytí i jediné zrnko prachu.
Měsíční paprsky pronikají jezerní hlubinou,
aniž by zanechaly jedinou stopu na hladině.*

Když roku 1275 vtrhly mongolské hordy pod velením Kublajchána do jižní Číny, Mugaku před nimi uprchl, ale když byla příští rok napadena i provincie, do které se uchýlil, už zůstal.

Jakmile začali mongolští válečníci dobývat klášterní budovu, ve které Mugaku meditoval, schovali se všichni čínští mniši i klášterní pomocníci do svých cel jako krysy.

Válečníci se přiblížili k mistrovi, který nyní v síni seděl zcela sám, a přiložili mu meč na krk. Plně soustředěn, začal Mugaku klidně prozpěvovat tyto verše:

*V celém vesmíru nemám ani tolik země,
kam bych mohl postavit jediné rákosové stéblo.
Je štěstím, že jsem našel
pustou osobnost a prázdné jevy.
Budte sbohem, vy meče říše mongolské.*

Dojati nebojácnou vyrovnaností zenového mistra, pozvedli mongolští bojovníci své meče a nechali ho na pokoji.

V roce 1279 pozval šógunův regent Hódžó Tokimune mistra Mugakua do Japonska. Když ho jel na jaře roku 1281 navštívit, Mugaku mu předal zprávu o pouhých dvou slovech: "Neznepokojuj se."

Tokimune žádal vysvětlení. Zenový mistr odpověděl: "Na rozhraní jara a léta bude na západě Japonska velké pozdvižení, ale zanedlouho se vřava uklidní, a tak není třeba se znepokojoval."

A skutečně, téhož roku napadla západní Japonsko mongolská vojska, přesně jak to mistr předvídal. A jak dále předpověděl, nájezdníci byli odraženi a v zemi opět zavládl mír.

Výhra bez boje

"Způsob, jak vyhrát bez boje" byla jedna ze škol bojového umění, založená Cukaharou Bokudenem. Proslulé vyprávění vysvětluje jak název, tak metody jeho školy.

Jednou se Bokuden na své pouti do východního Japonska nalodil na malou bárku, která ho měla ještě s dalšími pěti nebo šesti cestujícími převézt přes zátoku. Během plavby seděli všichni cestující tiše, až na jednoho hromotluka, který stále halasil a chvástl se svými nadozírnými schopnostmi v bojových uměních.

Bokuden se zpočátku snažil usnout a nevěnoval hrubiánovi pražádnou pozornost. Pak se však, unaven věčným mužovým vychloubáním, k němu obrátil a řekl: "Teď už jsme od vás slyšeli všechno možné, že ano? Čemu ale nerozumím, jsou ty vaše zkazky o bojových uměních. Já sám jsem se cvičil v bojových uměních od mládí, a to ve všech bojových školách, ale dosud mě nikdy nenapadlo, že bych měl nad někým vítězit. Všechno, oč jsem se dosud snažil, bylo, jak se vyhnout prohře."

Když to drzoun uslyšel, hned se ptal: "A kterou školu bojového umění navštěvujete?"

Bokuden odpověděl: "Dva meče 'dorozumívání se myslí' zlomí hrot domýšlivosti a useknou výhonky špatných myšlenek."

Hrubián nato vyzval Bokudena na souboj a vyzvídal: "Budeme-li doopravdy bojovat, vyhrajete potom bez boje?"

Bokuden odpověděl: "I když je meč mého srdce životodárný, je-li mým protivníkem špatný člověk, stává se smrtícím."

Drzoun už dál nedokázal zadržet svůj stoupající hněv. Nařídil převozníkovi zamířit ihned ke břehu, aby si to mohl s Bokudinem rozdat.

Bokuden pokradmu na převozníka mrkl, a pak pravil chvastounovi: "Na pobřeží je rušný přístav. Příliš mnoho lidí na to, abychom se tam mohli bít. Ukážu ti 'způsob, jak vyhrát bez boje tím, že neprohráješ' někde jinde, třeba na ostrůvku tamhle u toho mysu. Ačkoli jsem si jist, že ostatní lidé na lodi pospíchají, když tolik naléháš, budeme tedy bojovat."

A tak převozník přirazil k ostrůvku, hrubián ihned vyskočil na břeh a tasil svůj dlouhý meč. Zakřičel na Bokudena: "Tak dělej! Rozsekám ti ksicht na cucky!"

Bokuden mu ze člunu odpověděl: "Počkej chvíličku. 'Způsob, jak vyhrát bez boje' vyžaduje, aby člověk zklidnil svou mysl." Sotva to řekl, odepnul si meče od pasu, podal je lodníkovi a sám se chopil kormidla.

Na chvíli se zdálo, že chce znovu přistát u břehu, ale pak znenadání stočil loď do opačného směru a vyrazil pryč.

Když to hrubián uviděl, začal křičet: "Proč nevystoupíš ke mně na břeh?"

Bokuden mu se smíchem odpověděl: "A proč bych měl? Jestliže se ti to nelíbí, poplav sem, a já ti dám lekci na cestu. Tohle je totiž 'způsob, jak vyhrát bez boje'!"

Zenové útočiště

Mistr zenu Taigu žil nějaký čas vysoko v horách v jedné venkovské provincii severně od Kjóta. Napsal pak verše, ve kterých na své útočiště vzpomíná:

*Už žádné městské starosti
žádné soupeření v úsudcích:
na podzim zametám
listí u pramene,
na jaře naslouchám
zpěvu ptáků ve větvích.
Jaro prostupuje lidský svět
se svou laskavou náručí:
každý květ
káže o Buddhovi.
Zbytky sněhu
znenadání roztají
a myriády forem se rozezní
v koncertu ve své jednotě.*

Založení chrámu

Když přišel zenový mistr Taigu v polovině sedmnáctého století do Eda, sám šógun Tokugawa Iemicu vyjádřil své přání s mistrem se setkat.

Večer, kdy k tomu mělo dojít, Taigu zmizel. Příštích deset let o něm nebylo ani slechu.

Jednou na podzim se Taigu vydal na cestu k horkým pramenům v jisté provincii, aby si tam léčil svou artrózu. Protože musel cestovat přes Sněhovou zemi, rozhodl se přečkat zimu v domě jednoho zbožného laika.

Stalo se, že Gudó, další významný zenový mistr a starý Taigův přítel, přijel na návštěvu do téhož domu.

Když se o přítomnosti dvou velkých mistrů dozvěděl správce provincie, pozval je k sobě do paláce, aby pohovořili o zenovém učení.

Taigu byl kvůli artróze a ztuhlým nohám zvyklý sedávat na vysokém polštáři. Když byl spolu s Gudóem uveden do přijímací místnosti ve správcově sídle, ke svému překvapení zjistili, že správce sám položil podušku na Taiguovo místo, jelikož měl pochopení pro jeho churavost a choval k němu velkou úctu.

Gudó pak poznamenal: "Jste velmi vnímavý a citlivý člověk, ale obávám se, že se nedožijete dlouhého věku."

Taigu zrudl ve tváři a podotkl: "Náš přítel Gudó nerozezná dobré od špatného - chválí lidi nazdařbůh. Co může jeho nezralé mládí vědět?"

Správce Taigua ocenil: "Má vsutku předpoklad být učitelem."

Na základě tohoto setkání dal ve své provincii postavit chrám a jmenoval v něm Taigua představeným.

Vyučování zenu

Jednoho dne se správce provincie zeptal mistra Taigua: "Říká se, že 'Zápisky od azurové skály' jsou největší ze všech zenových knih. Je to pravda?"

Taigu souhlasil.

Správce ho tedy požádal: "Prosím, vylož mi jeden nebo dva příběhy z této knihy."

Taigu odvětil: "Obávám se, že byste jim nerozuměl."

Správce však neustále naléhal, až nakonec Taigu odrecitoval slova z prvního příběhu knihy: "Jsi-li prázdný, není žádná svatost."

Správce řekl: "Tomu nerozumím."

A Taigu pravil: "A přece jste si nedal říci."

Odchod mistra

Vynikající zenový mistr Bankei zemřel v posledním desetiletí sedmnáctého století v jednom venkovském chrámu. Před smrtí ho jeho žáci podle starého zvyku žádali o verš na rozloučenou.

Mistr pravil: "Byl jsem na tomto světě sedmdesát tři let a z toho jsem čtyřicet čtyři roky strávil vyučováním zenu, abych pomáhal osvobodit jiné. Můj verš na rozloučenou tvoří vše, co jsem vám vykládal více než polovinu svého života. Nemá smysl skládat nic dalšího. Proč bych měl napodobovat ostatní a na smrtelném loži se zpovídat?"

Když Bankei domluvil, v dokonale vzpřímeném sedu skonal.

Osamělá lampa

Sonome byla známou básnířkou a pečlivou studentkou buddhismu. Jednou napsala zenovému mistru Unkóovi: "Nehledat ani skutečnost, ani klam, je základním zdrojem Velké cesty. To ví každý a, jakkoli to může znít namyšleně, myslím, že to není nic obtížného. Vrby se zelenají a květy červenají jako dva zvláštní projevy jedné mysli. Právě tak i já trávím čas recitováním veršů a skládáním poezie. Je-li to však tlachání, které nemá cenu, pak i písma jsou bezcenná. Nemám ráda nic, co zavání zbožností, a má denní cvičení jsou vzývání, poezie a zpěv. Jestli se dostanu do ráje, bude to skvělé, jestli se propadnu do pekel, bude to nadějně."

*Sama si připomínám
abych více nepátrala v mysli.
Zelené světlo již osvítilo
osamělou lampu mého srdce.
Ať v povyku či v tichu,
mám při sobě jasné zrcadlo:
rozezná dokonale
čistá srdce mezi lidmi.
Není to něco jsoucího,
co může vidět a znát kdokoli,
ale není to ani nejsoucí:
Takové je světlo pravdy.*

Když Sonome umírala, rozloučila se se světem těmito verši:

*Obloha s podzimním měsícem
a teplo jara;
Je to sen? Či skutečnost?
Sláva buddhovi Nekonečného světla!*

Krásnější než květiny

Jednoho jara se básník Bašó, autor slavných haiku, rozhodl podniknout výlet do jistého místa proslulého krásnou krajinou, aby se tu pokochal rozkvetlými sakurami. Po cestě se doslechl o chudé venkovské dívce, známe svou oddaností rodičům. Zaujat jejím příběhem, rozhodl se dívku vyhledat. Když ji našel, daroval jí všechny peníze, které měl na cestu. Pak se vrátil domů, aniž spatřil vytoužené květy.

Říkával pak: "Toho roku jsem spatřil něco krásnějšího nežli sakury."

Předávání zkušenosti

Jednou byl již zenový mistr Bankei na odjezdu z chrámu v hlavním městě, kde čas od času učival, když ho přišel jakýsi muž požádat, aby ještě zůstal. Jistý šlechtic měl totiž problém a chtěl se s mistrem sejít druhého dne ráno a požádat ho o radu. Bankei souhlasil a odjezd odložil.

Příštího dne však posel přišel znovu, tentokrát se vzkazem, že jeho pán má nějaký neodkladný úkol, takže se nemůže s mistrem setkat. Požádal ho prý, aby mistrovi položil otázku sám a vrátil se k němu s odpovědí.

Když Bankei posla vyslechl, pravil: "Zenové záležitosti nejdou snadno sdělit ani přímou otázkou a odpovědí, natož pak zprostředkovaně."

Pak se odmlčel. Oněmělému poslovi nezbylo než odejít.

Skutečnost

Mistr Tenkei vždy nabádal své následovníky slovy: "Měli byste být opravdoví ve všem. Nic, co není opravdové ve světě, není opravdové ani v buddhismu, a nic, co není opravdové v buddhismu, není opravdové ani ve světě."

Dále říkával: "Dívejte se pozorně a poslouchajte ještě pozorněji. Na světě není nic skryto. Co byste mi na to řekli?"

Buddha léčitel

Tomomura Júšóši, neboli "Přítel sosen", pocházel z Nagasaki, což byl v jeho době jediný japonský přístav otevřený cizincům. Říká se, že se Júšóši narodil jako syn čínského obchodníka a místní prostitutky. Když si chtěl, již jako lékař, otevřít svou ordinaci, ptali se ho nejprve na rodiče. Uvedl prostě, že je synem prostitutky z Nagasaki. Lidé tehdy jeho upřímnost a sílu charakteru velice ocenili.

Podle záznamů svých studentů neměl Júšóši zájem ani na slávě, ani na penězích, ale obdivoval dobré a pohrdal zlým. Zajímal se o buddhismus, k jehož učení přirozeně tíhnul, a jeho posláním bylo léčení lidí a zachraňování životů. Proto vystudoval taoistickou medicínu a buddhistickou psychologii u čínských lékařů, a pak tři roky meditoval ve dne v noci, až dosáhl porozumění.

Júšóši poskytoval lékařskou pomoc s výbornými výsledky. Praxi začal v Kjótu, když mu bylo necelých třicet, a stal se ctěným hostem velmožů po celé zemi. Také se říká, že byl veleben představenými sekty Óbaku, čínské zenové školy nově přenesené do Japonska.

Júšóši byl též zběhlý ve věšectví, geomantii a astrologii. Říká se, že těmito předměty vyučoval podle možností i své studenty.

Jedním z příznačných rysů Júšóšiho bylo, že v diskusích s jinými lékaři vždy říkával, co si myslí, ať už byli jeho přáteli nebo ne. Když měl pocit, že se zmýlili, přímo a bez ostychu jim vždy vyložil svůj postoj. Když uslyšel chybný názor, otevřeně s ním polemizoval. Říkal, že to dělá proto, aby druhým pomohl. Ať už to bylo jakkoli, někteří lékaři ho považovali za blázna a jiní za upřímného člověka. Jedni si ho vážili, druzí ho pomlouvali.

Hanba a lítost

Jistý kupec hluboce obdivoval vznešené ctnosti zenového mnicha Hakuina. Čas od času proto obdarovával mnicha penězi nebo svým zbožím.

Stalo se, že kupcova dcera se zamilovala do sluhy a porodila dítě. Když se rozzlobený kupec dožadoval vysvětlení, dcera mu tvrdila, že otěhotněla s Hakuinem.

Kupec se rozzuřil: "Když si pomyslím, že jsem tomu ďábelskému holohlavci celých deset let dával almužnu!" Vzal dítě do náručí a běžel s ním rovnou za Hakuinem. Položil dítě mistrovi do náruče, vyplázl na něj jazyk a vztekle odešel.

Hakuin se s ním nepřel. Začal se o dítě starat, jako by bylo jeho vlastní. Lidé, kteří ho viděli, se domnívali, že dítě je skutečně jeho.

Jednoho zimního dne, když padal sníh a Hakuin chodil po žebrotě od domu k domu s dítětem v náručí, uviděla je kupcova dcera a naplnila ji lítost. V slzách šla za otcem a přiznala pravdu.

Kupec se cítil zahanben a nevěděl kudy kam. Běžel ihned k Hakuinovi a vrhl se mu k nohám, aby žádal o odpuštění.

Hakuin se jen usmál a zeptal se: "To dítě má snad jiného otce?"

Zen v denním životě

Mistr Man'an napsal jednomu laickému studentovi zenu: "Chceš-li si rychle osvojit všechny pravdy a dosáhnout úplné nezávislosti, není lepší cesty, nežli soustředění v činnosti. Proto se říká, že studenti mysticismu pracující na cestě by měli usednout uprostřed hmotného světa.

Třetí zenový patriarcha pravil: 'Chceš-li směřovat k Cestě jednoty, neměj odpor vůči předmětům šesti smyslů.' Tím se nemyslí, že by ses měl předmětům šesti smyslů oddávat, znamená to, že bys měl udržovat pravou bdělost - v každodenním životě neprahnout po smyslových předmětech, ale ani je neodmítat. Tak jako kachna, která se potápí, a přece si nezmáčí perí.

Naopak, pokud budeš objekty šesti smyslů pohrdat a snažit se jim vyhýbat, bude to jen a jen únik a nikdy tak nenaplníš Cestu k buddhovství. Jestliže jasně vidíš podstatu, pak jsou objekty šesti smyslů samy o sobě meditací, smyslné touhy Cestou jednoty a všechny předměty projevy Skutečnosti. Dosáhnout velké zenové rovnováhy, kterou neruší ani pohyb, ani nehybnost, znamená, že tělo i mysl jsou osvobozeny a uvolněny."

Skrytá ctnost a zjevná odměna

Mistr Hakuin často vyprávěl příběh z doby, kdy byl mladým studentem, navštěvoval zenové učitele a pomocí rozjímání o vnitřní prázdnotě si očišťoval mysl od subjektivních představ a připravoval se na přijetí pravdy objektivní.

Cestoval tehdy ve společnosti dvou dalších mnichů a jeden z nich ho požádal, aby mu nesl zavazadla. Kvůli nemoci se prý cítil slabý a vyčerpaný.

Mladý Hakuin souhlasil a ponořil se ještě víc do svého rozjímání, by odvrátil myšlenky od nákladu.

Druhý mnich si povšiml Hakuinova mládí a horlivosti a i on se rozhodl zbavit svého nákladu. Začal předstírat, že je rovněž nemocen, a požádal Hakuina, zda by nenesl zavazadla také jemu.

V duchu buddhistické služby si tedy Hakuin naložil i třetí náklad a pokračoval v cestě, snaže se pohroužit do prázdnoty usilovněji než kdy jindy.

Konečně došli na místo, odkud nemohli pokračovat dál jinak než ve člunu, a tak se u nejbližšího stanoviště nalodili na přívoz. Naprosto vyčerpaný Hakuin se sesul na podlahu a tvrdě usnul.

Když se probudil, nemohl se na čas zorientovat. Zdálo se, že právě přistáli, ale on si nevzpomínal, že by vůbec vypluli. Náhle ucítil nechutný zápach. Když se rozhlédl, všiml si, že ostatní jsou zelení v obličeji a pokrytí zvratky. Všichni si ho udiveně prohlíželi.

Ukázalo se, že se člun po cestě dostal do bouře a tak prudce se kymácel, že všichni včetně převozníka dostali mořskou nemoc.

Jen mladého Hakuina, který byl vyčerpan z nesení zavazadel obou svých spolucestujících a který celou bouři prospal, nevolnost vůbec nepostihla.

Díky této příhodě, vyprávěl zenový mistr, si poprvé na základě vlastní zkušenosti uvědomil oprávněnost tvrzení, že skrytá ctnost bývá zjevně odměněna.

Vyprazdňování pekel

Jakýsi samuraj, vazal venkovského knížete, přišel mistra Hakuina požádat o slyšení.

Mistr se ho zeptal: "Co se ti přihodilo?"

Samuraj odpověděl: "Vždycky jsem rád naslouchal Buddhovu učení, ale onemocněl jsem z toho."

Hakuin se optal: "A co je to za nemoc?"

Samuraj odpověděl: "Nejdřív jsem se seznámil s jedním učitelem zenu a zkoumal jsem princip podstaty mysli. Pak jsem potkal učitele sekty Šingon a studoval u něho ezoterický kánon. Můj zmatek a pochybnosti o obou školách neustále vzrůstaly. Uprostřed vizualizace písmena 'A' se mi najednou začaly v mysli vynořovat představy pekel. Když jsem se jim snažil čelit prostřednictvím učení o podstatě mysli, obě vize se střetly a má mysl ztratila klid. Ve spánku mívám noční můry, a když se probudím, jen zápasím s pojmy."

Hakuin mlaskl a zeptal se: "A víš, co tvůj strach z pekel způsobuje?"

Samuraj odvětil: "Zjevení prázdnoty! Z toho jsem onemocněl."

Hakuin začal v tu chvíli na samuraje křičet a vyhodil ho se slovy: "Ty darebáku! Samuraj musí být svému pánovi oddán natolik, že neuprchne ani před povodní nebo před požárem, a nastavuje své tělo kopím a mečem, aniž by se zachvěl nebo jen mrkl okem. Jak se tedy můžeš bát představy prázdnoty? Hned teď se propadni do pekel, abys zjistil, zač je toho loket!"

Samuraj si stěžoval: "Jak může učitel nutit lidi, aby propadali do pekel?"

Hakuin se zasmál a pravil: "Pekel do kterých se propadám já, je dohromady čtyřicet osm tisíc. Není jediného, kam bych se nepropadal!"

Samuraj konečně pochopil, o čem mistr mluví, a ulehčilo se mu.

Náboženství všedního dne

Jeden mocný kníže ze západního Japonska navštívil mistra Hakuina, aby se ho přeptal na jakési pokyny. Stalo se, že toutéž dobou přinesl jeden vesničan mistrovi prosné placky. Mistr si hned vzal a nabídl také knížeti.

Kníže byl zvyklý na bohatá jídla a nikdy předtím něco takového nejedl. Do ubohé placky, kterou upekla vesničanova žena, se mu proto vůbec nechtělo.

Když to Hakuin zpozoroval, pokáral knížete slovy: "Přinut' se a placku sněz, poznáš tak bídu obyčejných lidí. Mé učení není o ničem jiném."

Společenské vztahy

V pozdně feudálním Japonsku byla spotřeba zboží regulována přesnými zákony, odlišnými pro jednotlivé stavy. V době mistra Hakuina žil jeden bohatý, velice konzervativní kupec, jehož domácí řád zakazoval, aby služebnictvo nosilo deštníky. Sluhové si tedy schovávali deštníky u přátel, odkud si je brali, když bylo potřeba.

Stalo se jednou, že jistá služebná z domu onoho kupce odnesla mistru Hakuinovi deštník, který právě koupila, v naději, že na něj napíše její jméno. Když došla do chrámu, mistrův pomocník deštník vzal a přednesl její žádost mistrovi. Vysvětlil mu také situaci v kupcově domě.

Hakuin vše vyslechl, vzal štětec a napsal na papírový deštník: "Ať prší nebo lij, nepřestanu poslouchat svého pána."

Služka byla potěšena. Jelikož byla negramotná, neuměla si přečíst, co mistr napsal. Domnívala se, že je tam její jméno, jak si přála.

Jednoho deštivého dne požádala o volno, aby si mohla vyřídit jakousi pochůzku. Jak si tak vykračovala s deštníkem nad hlavou, všimla si, že se jí kolemjdoucí smějí. Bylo jí to divné, proto se jednoho z nich po chvíli zeptala, co má na deštníku doopravdy napsáno.

Rozzlobená běžela k Hakuinovi, aby žádal za svůj deštník náhradu. Mistr ji však pozval dál a poučil ji, jak se má chovat ke svému pánu.

Pak zašel kupce sám navštívit. Připomněl mu: "Uvědomte si, že i sluhové jsou něčí děti." Boháč byl mistrovým soucitem dojat a ve svém domě řád změnil.

Noční dešť

Předtím, než mistr Ranrjo odešel do hor, cestoval po všech koutech země, aniž by činil rozdíly mezi císařským dvorem a venkovem, městem a vesnicí, a aniž by se dokonce vyhýbal obchodům s vínem, či vykřičeným domům.

Když se ho lidé ptali, proč tak činí, odpovídal: "Má Cesta je právě tam, kde se zrovna nacházím. Mezi Cestou a světem neexistuje žádná propast."

Později odešel Ranrjo do hor, kde si postavil jednoduchou chýši, žil tam prostým životem askety a prohluboval své poznání.

Za nočního deště, který měl ze všeho nejraději, zapaloval kadidlo a bděl až do svítání. Lidé z horských vesnic, kteří ho neznali jménem, mu dal přezdívku "Mnich nočního deště". Ranrjoa to pobavilo a začal užívat Nočního deště jako pseudonymu.

Jednou se jakýsi návštěvník tázal Ranrjoa, co je prospěšnější: zda zenová meditace, či vzývání jména buddhy Nekonečného světla, jak tomu učí škola Čisté země. Ranrjo mu odpověděl ve verších:

*Zenová meditace a vzývání buddhova jména
jsou jako dvě hory*

*vyšší a nižší možnosti,
podle nichž se dělí svět.
Když dosáhnou cíle, ať šli kudykoli,
všichni uží měsíc nad vrcholem;
jen škoda těch, kdo pravé víry nemajíce
při výstupu příliš trpí.*

Brána soucitu

Džimon byla dcera samuraje. Matka jí zemřela, když jí bylo jedenáct let, a otec záhy na to, když jí bylo patnáct. Jakmile dosáhla osmnáctého roku, oholila si hlavu a stala se mniškou.

Překypovala laskavostí a soucitem a činila vše, co bylo v jejích silách, aby pomohla lidem v nouzi. Jedné zimní noci, když zrovna řádila vánice, se u jejích dveří objevili dva malí žebráčci. Vypadali tak promrzle, že ihned svlékla svůj plášť a věnovala jim ho.

Tehdy složila také následující báseň:

*Žalostný úděl sirotků
Jak chabou skrýš
před nočním chladem
jim mohou poskytnout
ubohé rukávy.*

Za jiné mrazivé noci vnikl do jejího obydlí zloděj a hledal peníze a cennosti. Džimon klidně vstala a řekla mu: "Ty chudáčku! Trmácet se přes hory a doly až sem v tak mrazivé noci! Počkej chvíli, připravím ti něco pro zahřátí!"

Uvařila ovesnou kaši a usadila zloděje k ohni. Zatímco jedl, jala se k němu promlouvat: "Zřekla jsem se světa, a tak nemám nic cenného. Ale můžeš si vzít, co budeš chtít.

Přece jen ale od tebe chci něco na oplátku. Pozorovala jsem tě a zdá se mi, že by sis mohl vydělat na docela slušné živobytí, ať už bys dělal, co bys chtěl. A ty zatím takhle živoříš a děláš hanbu nejen sobě, ale i celé své rodině. Není to ostuda?

Přála bych si, aby ses změnil a přestal krást. Vezmi si odsud třeba vše a vyměň to za peníze, abys mohl začít pořádný život. Budeš pak o tolik šťastnější!"

Mladý zloděj byl hluboce dojat. Ze srdce Džimon poděkoval a odešel, aniž si cokoli vzal.

Vznik školy

Po osvěcení sloužil Gessen deset let jako opat v jednom proslulém klášteře. Nakonec odešel do poustevny, kde ho nikdo neznal.

Splynul s místními vesničany a učil jejich děti číst, psát a počítat, a postupně je nepřímou zasvěcoval i do buddhistického učení.

Nakonec Gessena začali vyhledávat studenti zenu z celé země. Na míle daleko od jeho poustevny nezůstala jediná stodola nebo stáj, kterou by si nepronajal některý ze studentů či následovníků velkého zenového mistra.

Mysl a bytnost

Išida Baigan byl zakladatelem školy *šingaku*, laického hnutí inspirovaného zenovým buddhismem. Říká se, že do padesátky se na jeho tváři často objevovala rozmrzelost, jestliže ho někdo urazil. Po padesátce však už nikdy nedal najevo radost ani smutek. Když mu bylo šedesát, pravil: "Konečně jsem dosáhl klidu."

Jednou se ho kdosi zeptal: "Jsou mysl a bytnost rozdílné?"

Baigan na to odpověděl: "Mysl zahrnuje jak bytnost, tak její smysl. Je proměnlivá i stálá, je podstatou i jejím projevem. Bytnost je podstata, která je v klidu. Mysl, jež je proměnlivá, je jejím projevem. Hovoříme-li o mysli z hlediska bytnosti, mysl se v jistém smyslu bytnosti podobá, neboť podstata mysli je nedbající, není-li vyrušena, a bytnost je doménou noumena, skutečnosti, jak existuje 'sama o sobě'. Stejně jako se měsíc zrcadlí v drobné kapce rosy, noumenon je přítomno ve všech věcech, byť je neviditelné."

Vznětlivá povaha

Jednou přišel za mistrem Bankeiem jakýsi muž a svěřil se mu, že má od narození vznětlivou povahu, a ať se snaží jakkoli ji ovládnout, je to nad jeho síly.

Mistr pravil: "S jak zajímavou věcí ses to narodil. Trápí tě zrovna teď? Pokud ano, předved' se mi, a já tě ihned vyléčím."

Muž odpověděl: "Teď zrovna to nejde. Přichází to nečekaně, když se něco přihodí."

Mistr pravil: "V tom případě tvá vznětlivost není vrozená."

Meditace vsedě

Kdosi se tázal mistra Bankeie na meditaci vsedě. Odpověděl takto: "Být v harmonii s nevýslovnou moudrostí, která je v každém z nás, dokud se nezaplete s přemýšlením a chápáním v pojmech, se nazývá meditací. Odloučení od všech vnějších objektů je meditace vsedě, *zazen*. Mít však jen zavřené oči a přitom sedět nenazývá pravým *zazenem*, pouze meditace zaměřená na vytríbené vědění může být považována za cennou."

Veškerý zmatek je důsledkem obíhání v bludných kruzích klamu, který přináší myšlení. Když z nás vycházejí hněvivé myšlenky, stáváme se bojovnými duchy, dychtění po něčem z nás dělá zvířata, a ulpíváme-li na věcech, jsme duchy hladovými. Pokud člověk zemře, aniž by se všeho vzdal, zůstává v bludném kruhu navždy, bere na sebe všemožné formy a nevychází z víru zrození a smrti.

Jestliže se však odloučíš od myšlenek, není zmatení a tudíž ani příčin a následků. A kde není příčin ani následků, není víření v bludných kruzích. Dokud zaměstnávaš myšlenky, pěstováním dobrých myšlenek způsobuješ dobré příčiny a následky, smýšlíš-li špatně, způsobuješ neblahé příčiny a následky. Jestliže se však odloučíš od myšlenek a pronikneš k vytríbenému vědomí, nebude žádných příčin ani následků, nebude zrození ani smrti.

Když takto hovořím, může se vám to jevit jako vize nicoty, ale není tomu tak. Důvodem, proč si myslím, že nejde o nicotu, je fakt, že mluvím-li, každý z

vás to slyší. Nemusíte vůbec myslet na to, že slyšíte, a přece díky původnímu vědomí, které je v každém z nás aktivně vědoucí, slyšíte zřetelně. Když se dotknete ohně nebo vody, víte, že oheň je horký a voda studená, ačkoli se nikdo z vás *neučil* cítit horko nebo chlad.

Toto je činnost mimo myšlení, takže i když tu nejsou přítomny žádné myšlenky, nelze to nazývat nicotou. Vnitřní vytríbené vědění zahrnuje vše, aniž by zahrnovalo dualistické ideje bytí a nicoty, tak jako čisté zrcadlo odráží zřetelně obrazy věcí. Jaké rozumové uvažování je tu tedy nezbytné?

Rozumové uvažování existuje, protože existuje zmatek. Když člověk dosáhne ne-rozumového poznání, vnímá a rozlišuje věci před myšlením, takže v důsledku není zmaten. Proto je ne-rozumové vědění tak cenné.

Z těchto důvodů je meditace vsedě spolu s přirozeným vytríbeným vědomím tím nejvyšším cvičením."

Cesta k Cestě

Sókai strávil ve sboru zenového mistra Daijúa právě rok, když vstáváje od meditace měl náhle jedné noci vidění. Šel hned za svým učitelem a svůj zážitek mu popsal.

Daijú mu na to řekl: "Vešel jsi do předsíně, ale ještě jsi nevstoupil do pokoje."

Sókai se zeptal: "Proč myslíte?"

Daijú citoval kánon: "Neulpívej ne ničem, leč oživuj svou mysl," a zeptal se Sókai: "Co znamená oživovat mysl?"

Sókai odpověděl: "Hledáš-li mysl, nemůžeš ji nalézt."

Daijú na to pravil: "Přece jen jsi ještě nedosáhl proniknutí."

Sókai však odsekl: "Nesouhlasím s vašimi pochybami."

A Daijú zvýšeným hlasem opáčil: "Ale ano! Pokud chceš opravdu dosáhnout Cesty, musíš konečně zemřít. Jen tak ji můžeš uskutečnit!"

Osvobození

Kurtizána Óhaši byla dcerou šógunova vazala. Když otec ztratil své postavení a ocitl se ve velké nouzi, prodal dceru do nevěstince.

Óhaši byla okouzující dívka, inteligentní, vzdělaná v literatuře a umění. Díky těmto přednostem se stala v kjótské zábavní čtvrti slavnou.

Óhaši se však nedokázala smířit s neštěstím, které ji postihlo, propadla hlubokému smutku a začala chřadnout.

Jednoho dne si kterýsi návštěvník povšiml jejího stavu a zeptal se, co ji tak rmoutí. Óhaši mu vysvětlila, jak se věci mají. Návštěvník pravil: "Není divu, že jsi nemocná. Vyléčit tvou chorobu by stálo tisíc zlatých. Existuje sice způsob, jak by ses z toho všeho mohla dostat, ale bojím se, že bys mi nevěřila."

Óhaši však na návštěvníka naléhala: "Když mi povíš pravdu, jak bych o ní mohla pochybovat? Prosím tě, pouč mě!"

A tak návštěvník začal vysvětlovat: "V celém tvém těle není nic, co by bylo činné, kromě vnímání a poznávání. Vnímání a poznání mají však společného hostitele. Ať budeš dělat cokoli, i když budeš ve shonu, hledej od této chvíle uvnitř sebe sama svého hostitele. Co je to, co vidíš? Co je to, co slyšíš? Jestliže

budeš cvičit svůj vnitřní vhled poctivě a nevzdáš se, náhle se objeví tvá vnitřní buddhovská přirozenost. A jakmile dosáhneš tohoto stavu, uvidíš, že už bude jen krůček k úniku z říše bídy a utrpení."

Óhaši si vzala jeho slova k srdci a začala potají vykonávat popsaná cvičení. Nakonec dosáhla bodu, kdy už byla její vnitřní pozornost trvalá.

Pak se jedné noci strhla silná bouře a blesk uhodil do více než dvaceti míst v okolí. Óhaši, která se odjakživa bála hromu a blesků, se skryla i se svou služebnou pod postel.

Najednou se však vzpomněla na zenová cvičení. Překonala strach a vzpřímeně se posadila.

V tom okamžiku zasáhl blesk i jejich dvůr. Úder povalil Óhaši na záda, až si vyrazila dech.

Když se jí podařilo dech znovu popadnout, všimla si, že její vnímání je trochu jiné než obvykle a pocítila nepopsatelnou radost.

Brzy poté byla vysvobozena ze svého otroctví ve veřejném domě, neboť ji jeden muž vyplatil a oženil se s ní. Óhaši pak vyhledala zenového mistra Hakuina a až do konce života prohlubovala své porozumění.

Probuzení

Zešin strávil mnoho let v ústraní na hoře Jošino poblíž Kjóta. Tam cvičil meditaci vsedě, až se mu jednoho dne otevřela mysl a on zapomněl na všechny své intelektuální vědomosti.

V nedalekém klášteře žil starý znalec učení zenové školy Sótó. Zešin k němu zašel a popsal mu své osvícení, neboť hledal svědka. Mnich mu však řekl: "Mistr Bankei je pravým osvíceným průvodcem našeho věku. Jdi studovat k němu."

A tak Zešin pokračoval v cestě přímo do chrámu bódhisattvy Džizóa na východ Kjóta, kde Bankei tou dobou přebýval. Když k chrámu dorazil, byl mistr právě v klauzuře a nepřijímal žádné návštěvy. Zešin přesto přicházel k chrámu každý den, sedával před branou a na noc se vracel zpátky do města. Tak činil celkem třináct dní.

Nakonec se ho majitel hostince, kde bydlel, zeptal, oč jde. Zešin mu popsal, jak se věci mají. Hostinský mu chtěl pomoci a poslal ho k mistru Dokušóovi do nedaleké Sagy.

Zešin se u Dokušóa ohlásil a pověděl mu o svém porozumění. Dokušó mu prostě odvětil: "Střež si je dobře." Zešin téhož dne odjel a vrátil se na horu Jošino.

O několik měsíců později se opět vydal za Bankeiem, osvíceným mistrem té doby. Po cestě do Džizóova chrámu uslyšel, že Bankei právě pobývá v Edu, sídelním městě šóguna, kde vyučuje v chrámu Kórin-dži.

Když Zešin konečně dorazil do města, Bankei ho bez okolků přijal.

Zešin mu popsal své porozumění a on se ho zeptal: "A co nejzazší bod?"

Zešin zaváhal a snažil se něco si vymyslet; pak jen svěsil hlavu.

To se odehrálo celkem třikrát.

Nakonec se Zešin zeptal: "A existuje nějaký nejzazší bod?"

Mistr pravil: "Ty ovšem nevíš, jak ho využít."

Zešin opět svěsil hlavu, protože nebyl schopen nic říci.

To se stalo opět třikrát, než se Zešin nakonec zeptal: "A jak se dá využít?"

V tu chvíli se na dvoře ozvala žluva. Bankei řekl: "Když žluva zpívá, tak ji slyšíš."

Zešin se dostal do extáze. Padl před mistrem třikrát na zem.

Bankei ho napomenul: "Ne aby ses teď chvástal."

Po letním rozjímání v chrámu Kórin-dži se Bankei vrátil do svého hlavního studijního střediska v západním Japonsku. Zešin ho následoval.

Po návratu se mistr několik dní setkával s nově příchozími. Zešin přicházel před mistra každý den spolu s ostatními, ale ten si ho vůbec nevšímal. To se odehrávalo po tři dny. Zešin předstupoval před mistra a ten mlčel.

Když dav návštěvníků prořídil, mistr konečně Zešina oslovil: "Máš velké štěstí. Kdybys mne byl nepotkal, stal by se z tebe mluvka."

Ožívání

Kósen studoval zen u mistra Rjótena a učil se meditovat o prázdnotě. Rjóten ho napomínal: "Intenzivní zenová meditace musí být jako když němý člověk sní. Ty jsi však příliš velký intelektuál na to, abys mohl studovat zen."

Kósen tím ale vůbec neodradil, naopak ho povzbudil k ještě většímu úsilí. Jedné noci, když seděl a pozoroval déšť, zničehonic na něj hlasitě zavolal malý novic. Kósen mu odpověděl a náhle zakusil probuzení vhledu.

Za nějaký čas odešel studovat k mistru Hakudžunovi. Ten jednoho dne citoval známou pasáž z kánonu, která říká: "Neulpívej na ničem, leč oživuj svou mysl." Pak se Kósen zeptal: "Co je to mysl?"

Kósen odpověděl: "Neulpívat na ničem!"

Hakudžun ho šestkrát nebo snad sedmkrát přetáhl holí a zvolal: "Ty ignorante! Ještě pořád nevíš, co znamená 'oživuj', víd?"

V tu chvíli dosáhl Kósen osvobození.

Zbytečné utrpení a pochyby

Jednou vyprávěl mistr Bankei skupině posluchačů: "Když mi bylo poprvé vnuknuto hledat osvícení, nenašel jsem vhodného učitele, a tak jsem prováděl všechna možná umrtvovací cvičení a ničil si jimi tělo.

Někdy jsem zpřetrhal všechny svazky s lidmi a žil v naprosté izolaci. Jindy jsem si postavil papírovou ohradu a seděl v ní, anebo rozestavěl zástěny a sedával v temné místnosti v lotosové pozici, aniž bych se občas natáhl, až se mi z toho udělaly na stehnech hnisavé vředy, po kterých mi jsou dosud vidět jizvy.

A pak, jakmile jsem se doslechl o existenci nějakého učitele, na tom a tom místě, v té a té provincii, hned jsem tam běžel, abych se s ním setkal. Po několika letech zbylo v celém Japonsku jen málo míst, kam by má noha nevkočila.

To vše se dělo proto, že jsem nikdy nepotkal osvíceného mistra. Teprve když se má mysl jednoho dne konečně otevřela, uvědomil jsem si, jak zbytečná byla ta léta trmácení a bolesti, a dosáhl jsem klidu.

Teď vám všem radím, jak dosáhnout naplnění už za života a bez zbytečné námahy, ale vy tomu nevěříte. Je to tím, že celou věc neberete doopravdy vážně."

Zpověď zenového mistra

Jui'e, představený zenové školy Sótó, přišel k mistru Bankeiovi a pravil: "Když mi bylo asi sedmnáct nebo osmnáct let, dostal jsem vnuknutí. Více než třicet let jsem bez oddechu proseděl v dlouhých meditacích, a soustředil se, odpoután od myšlenek. Ale zjistil jsem, že se nedokážu zbavit bludů a falešného vědomí. Poslední dobou se mi mysl i intelekt vyjasnily a já konečně dosáhl klidu. A jaký recept na soustředění jsi měl ty?"

Bankei odpověděl: "I já jsem zamlada zápolil s neodbytnými myšlenkami, ale pak jsem si uvědomil, že naše škola je školou osvíceného oka a že nikdo nedokáže pomoci druhému bez jasného vnímání. Od samého počátku jsem tedy přeskočil vše ostatní a soustředil se jen a jen na dosažení jasného pohledu. Proto jsem také získal schopnost vidět, zda ostatní správně vnímají."

Mysl a jízda na koni

Jednou strávil zenový mistr Bankei několik nocí sedě pod křížem na popravišti, aby zde vyzkoušel svou mysl. Pak se natáhl na násep obklopující ohradu.

V ohradě tou dobou jakýsi válečník tloukl svého koně. Když to Bankei uviděl, zakřičel na něho: "Hej! Co si myslíš, že děláš?"

Válečník mistra slyšel, ale nevěnoval mu pozornost. Potom projel tryskem kolem a švihal koně bičem. Mistr opět zakřičel: "Hej! Co si myslíš, že děláš?"

To se stalo celkem třikrát, až válečník konečně zastavil a seskočil z koně. Když se přiblížil k Bankeiovi, uviděl, že to není obyčejný člověk. Zeptal se ho tedy: "Křičel jsi na mě. Máš snad něco na srdci?"

Bankei mu odpověděl: "Nebij svého koně za to, že je nepoddajný. Raději ztrestej sám sebe a cvič správně svou vlastní mysl!"

Asketa

Enzui byl výjimečný mistr. Nikdy na sobě nedával znát hněv a téměř nemluvil. Nikdy nespal vleže a skoro nejedl. V celém svém životě nepocítil touhu po majetku ani po rozkoši.

Jednoho dne si k sobě Enzuie zavolal jeho učitel Manzan a vyplínil ho: "Půst a nedostatek spánku ti brání v možnosti nastoupit Cestu. Přílišná píle a meditace omezují tvůj život v moudrosti. Proč toho nenecháš a nepluješ přirozeně s proudem, nestaneš se čistým a svobodným jedincem, který jedná bez spekulací a bez nátlaku?"

Enzui se vděčně poklonil a odešel, skrýváje slzy. Pak ale své úsilí ještě vystupňoval a svou askezi dál prohloubil. Jednoho dne se mu otevřela mysl a on dosáhl stavu, ve kterém není pochybnost.

Když uplynul nějaký čas, vrátil se do rodné provincie a vybudoval tam klášter, ze kterého už nikdy nehodlal vyjít mezi lidi. Když mu psali starí přátelé, neodpovídal jim, a když na jeho dveře klepali zájemci o zen, neotvíral.

Zemřel roku 1736 v sedmdesáti letech. Jeden z jeho následovníků vyprávěl: "Učitel se celý život postil a nikdy nespal vleže. Ve své askezi vytrval

až do smrti, kdy si oblékl slavnostní roucho, usedl na stolec a zesnul. I po smrti zůstalo jeho tělo vzpřímené jako při meditaci."

Semínko zenu

Jednou se zenový mistr Šósan vyjádřil o jistém muži: "Ten člověk je výborný učedník, co myslíte? Říká, že ať už zemře na jakoukoli nemoc, chce odejít klidně, jako by byl na návštěvě u sousedů."

Jeden ze studentů ve skupině na to řekl: "Ten muž si to jen myslí - ale ve skutečnosti není z těch, kdo by zen opravdu praktikovali."

Mistr mu na to odpověděl: "I kdybys měl pravdu, přece jen je to člověk, v němž je skryto semínko velkého zenového učení."

Poslední slova

Když ležel Tenkei na smrtelném loži, obklopili ho jeho žáci, plakali a naříkali. Mistr na ně pohlédl a pravil: "Když měl Buddha nastoupit cestu vyhasnutí, shromáždili se kolem něho mniši, mnišky a jeho laičtí žáci a žákyně a všichni plakali zármutkem. Buddha jim ale vyčínil: 'Pokud jste opravdu porozuměli čtyřem vznešeným pravdám, proč naříkáte?' Já vás dnes za váš pláč a bědování kárat nebudu, protože jste se ještě nezbavili pout k Učení."

Divíte se, proč to říkám? Celý život jsem zachovával zenovou disciplínu a pracoval pro druhé z celého srdce. Avšak lidské city jsou nevděčné, vliv výchovy slabý a jen velmi málo lidí je vskutku věřících. Když si představím, že v budoucnu nebude nikoho, kdo by vedl a vysvětloval pravé učení, samotnému je mi z toho do pláče.

Vše je podmíněné, prosté jakéhokoli vnitřního já. To se snadno říká, ale jasně tomu porozumět je těžké. Obávám se, že to dosud dobře nechápete. Ale kdybyste tomu přece porozuměli, stanete se dědici Buddhova učení a splatíte tak dar milosti, jehož se vám dostalo od Buddhy a zakladatelů zenu. Pracujte v duchu tohoto principu stále dál pro blaho druhých.

Pokud by v budoucnu někdo z těch, kdo tu dnes nejsou, přišel a ptal se po mně, povězte jim, co jsem řekl na smrtelném loži a jak jsem přitom plakal."

Úpadek a obnova zenu

Hakuin, velký zenový mistr, který v osmnáctém století obnovil sektu Rinzaí, studoval u mnoha učitelů. Teprve Šódžú Ródžin mu však otevřel oči a ukázal hloubku a šíři pravého zenu.

Šódžú pravil: "Naše zenová škola upadala za dynastie Sung (960-1278) a pohasla za dynastie Ming (1368-1644). Přestože zbytky této školy byly přeneseny do Japonska, jejich životnost je slabá jako hvězdy na denní obloze. Dnešní stav je vskutku žalostný."

Šódžú dále řekl: "Všude nalézáme jen imitátory bez života, školometské korouhvičky, 'zenové učitele' bez svobodného názoru. Takovým lidem se nikdy ani nesnilo o tom, že by měli přenášet osvětlení na své žáky."

Později, po svém vlastním osvícení, říkával Hakuin lidem: "Když jsem naslouchal kritice starého Šódžúa, divil jsem se, proč byl tak rozhořčený, když přece počty zenových středisek i klášterů v té době rostly a objevilo se mnoho slavných učitelů. Později, když jsem cestoval po zenovém světě a setkal se s celou řadou těchto 'mistrů', nenarazil jsem ani na jediného, který by získal opravdový vhled. Teprve pak jsem si uvědomil, jak Cesta starého Šódžúa vysoko převyšovala praxi ostatních zenových center."

Nezávislost

Jednou byl zenový mistr Tenkei vyzván, aby se stal hlavním mistrem jistého kláštera. Odmítl nabídku se slovy: "Už dlouho se prohlubuje úpadek našeho učení, a jelikož samé jeho základy byly podkopány, jak se může někdo na světě objevit v roli učitele? Už o tom nechci slyšet."

Posel, který pozvání doručil, však odpověděl: "Klášterní sbor tě chtěl zlákat jen proto, aby pomohl Velkému učení. Kdo by v tom mohl hledat zbloudilost?" A neustále na mistra naléhal, až Tenkei konečně souhlasil.

Příštího roku však z kláštera kvůli jakési neshodě zase odešel. Napsal o tom následující verše:

*Přijít bylo pěkné a pěkné je i odejít;
plynoucí voda, letící mrak - a osamělý
žebrový mnich.
Proč se nechat vodit za nos jinými lidmi?
Přijímám věci, tak jak jsou, a dnes opět
vyrážím na cestu.*

Poslední slova

"Stará paní Ó" dosáhla osvícení, když studovala u zenového mistra Tecumona. Když do provincie přišel slavný mistr Hakuin, vydala se Ó i za ním.

Hakuin si chtěl ženu vyzkoušet a položil jí známou otázku "jak zní tlesknutí jednou rukou".

Ó okamžitě odpověděla ve verších:

*Než bys naslouchal
jak Hakuin tleská
jednou rukou,
raděj tleskni oběma
a jdi si po svých!*

Když ležela Ó na smrtelném loži, obklopily ji děti, zvědavé na její poslední slova. Usmála se a pronesla následující báseň:

*Co jen mám sdělovat
svým potomkům,
když slova v tomto světě
nemají delšího trvání*

*než kapky rosy
na listech?*

Zrození a smrt

Gošú přišel k mistru Jui'emu a žádal ho: "Studuji zen už mnoho let, ale pořád bez úspěchu. Prosím vás, poradte mi, jak na to."

Jui'e pravil: "Na studium zenu neexistují žádné tajné triky. Je to jen umění, jak se osvobodit od zrození a smrti."

Gošú se zeptal: "Jak se člověk může dostat skrze zrození a smrt ke svobodě?"

Jui'e mu důrazně odpověděl: "Každá tvá plynoucí myšlenka je zrozením a smrtí!"

Po těchto slovech Gošú upadl do extáze a měl pocit, jako by ze sebe shodil těžké břímě.

Proměněný kacíř

Ummon začal studovat konfuciánské knihy a náboženské texty ve čtrnácti nebo patnácti letech. Ve dvaceti dvou se s ním však stala změna. "Kdybych přečetl všechny exoterické i ezoterické spisy, jaké kdy existovaly," uvažoval, "co mi to bude platné na hranici života a smrti?"

Odložil tedy knihy a opustil akademická studia.

Brzy poté se vydal k zenovému mistrovi, který ho chtěl učit práci na kóanech.

Ummon však protestoval: "Nestojím o kóany. Nepochybuji o tom, že až se stanu hromádkou prachu, poznám na vlastní kůži stav totální smrti a úplného vyvanutí. Oč jde ale v běžném životě? Je to v něm přítomno? Nebo není? Dokud se na to dokážu ptát sám sebe, stačí to."

Zenový mistr mu odpověděl: "Budeš-li se takto chovat dál, staneš se kacířem."

Ummon odsekl: "I kdyby, stačí, že dosáhnu klidné mysli."

Pokračoval pak v meditacích další dva roky.

Jednoho dne sbíral v lese dříví na otop a náhle pocítil, že se celý svět i s ním bortí. V tom okamžiku dosáhl kosmické radosti.

Začal pak uvažovat takto: "I když mne ovládl mír a štěstí, není to nic víc než princip běžného kanonického učení. Což takhle zajímat se hlouběji o zenové poselství, které je přenášeno zvláštním způsobem, nezávisle na doktríně?"

A tak po další dva roky ještě znásobil své úsilí, až nakonec objevil živoucí zkušenost zenu. Tehdy byla jeho mysl úplně osvobozena.

Když Ummon umíral, nabádal své žáky: "Mám pro vás čtvero ponaučení. První je vystříhat se všech duševních zmatků a spoléhat na univerzální pravdu. Druhé je vyjít z těla a mysli, setrást zrození a smrt. Třetí je přesáhnout absolutno a vytvořit si vlastní život. A čtvrté je hory přenášet a prosívat prach, aby byl život v moudrosti věčný."

Ummonovy verše na rozloučenou zněly takto:

*Poslední slovo
rozsvěcuje nebesa
a rozsvěcuje i zemi.*

Výstřední mudrc

Encú byl výstřední mudrc z málo známé zenové školy Óbaku. Byl to nekonvenční člověk, který si chodil, kam chtěl, a dělal, co chtěl. Žil sám a neměl žádný stálý příbytek. Téměř nic z jeho života není doloženo s jistotou.

Jednou byl Encú v Kjótu navštívit jistou rodinu. Ve zmatku velkoměsta prostý mnich docela zapomněl, kam má namířeno. Protože nevěděl, co jiného dělat, začal klepat na jedny dveře po druhých a ptát se: "Je to dům, do kterého měl přijít Encú na návštěvu?"

Při jiné příležitosti ho kdosi požádal, aby napsal předmluvu k jisté knize. Encú souhlasil, ale text tak naškrábal, že písmo bylo místy nečitelné. Muž, který si předmluvu vyžádal, mu ji přinesl nazpět, aby se dozvěděl, co tam vůbec stojí.

Mistr zkoumal svůj vlastní rukopis a nakonec prohlásil: "Ani já sám to nepřečtu! Ale jeden z mých studentů se vyzná v mém rukopise - raději to odnese jemu."

Zenová učenost

Honkó byl neobyčejně nadaný zenový mistr se širokým vzděláním a výbornou pamětí. Jeho vlastní učitel zenu Šigecu byl jedním z nejvýznamnějších učených mistrů. Honkó sám na pozvání různých klášterů cestoval po celé zemi a vyučoval zen.

Mezi jeho četnými spisy najdeme komentář k částem pověstného *Šóbógenzó*, hlavního díla velkého zenového mistra Dógena ze třináctého století. *Šóbógenzó*, první a jediná velká buddhistická práce, napsaný v japonštině, je jedním z nejobtížnějších děl zenového kánonu.

V době, kdy Honkó pracoval na svém komentáři k *Šóbógenzó*, přišel za ním jeden mnich, zabývající se studiem logiky, a požádal ho, aby mu mistr vyložil sútru *Šúramgama*, jednu z nejhlubších souhrnných prací, která se četla v čínštině.

Mistr umístil sútru na levou stranu stolu, *Šóbógenzó* na pravou, a doprostřed stolu položil list papíru. Pak začal vysvětlovat sútru a současně s tím četl *Šóbógenzó* a psal k němu komentář. Všem těmto úkolům se dokázal věnovat najednou a beze zmatku.

Ti, kdo ho při práci viděli, byli ohromeni, a brzy začaly kolovat zvěsti, že Honkó je vtělením jakéhosi ducha nebo světce.

Dlouhá cesta domů

Daikjúova výjimečná povaha byla zřejmá, už když byl malým dítětem. Učitelé všech buddhistických škol ho chtěli za žáka, ale rodiče mu odmítali dát svolení.

Bez ohledu na to odešel Daikjú z domova a v pouhých pěti letech vstoupil do zenového kláštera.

Když mu bylo patnáct, zaslechl náhodou jednoho dne svého učitele, jak vypráví o čemsi, co nazýval "stavem před narozením". To Daikjúa natolik zaujalo, že od té doby seděl a meditoval, kdykoli měl volno.

Později odešel do Kjóta k zenovému mistru Zókaiovi, aby se u něho učil základům koncentrace. Tak se soustředil na špičku svého nosu, že i když byl v samém středu Kjóta, nedolehl k jeho uším ryk hlavního města. Soustředil se tak dokonale, že po cestě vrážel do koňských povozů a vozkové na něho pokřikovali, zatímco on si bezmyšlenkovitě razil dál svou cestu.

Po setkání s mistrem Zókaiem požádal Daikjú o svolení zůstat a studovat zen u něho. Zókai souhlasil a pověřil ho asistentstvím při své léčitelské praxi. V té době bylo Daikjúovi osmnáct let.

Když šel jednoho dne vyhodit do řeky jakési zbytky bylin, na břehu se náhle dostal do vytržení. Ačkoli bylo právě období, kdy javorové listí nabývalo barvy šarlatového brokátu, vůbec si toho nepovšiml. Tak silné bylo jeho soustředění. Lidé mu říkali "pomocník v transu".

Ve věku dvaceti tří let se Daikjú vydal za známým mistrem Kogecuem. Když mu popisoval své vnímání, Kogecu mu odpověděl: "Tvé vnímání je pořád ještě vnímáním nezasvěceného člověka. Na prahu života a smrti by ti nebylo k ničemu. Soustřed' svou duchovní energii s ještě větší intenzitou a jednoho dne přirozeně dosáhneš sjednocení."

Pak ho Kogecu naučil dvanáct básní starého čínského mistra a měl ho k tomu, aby se jimi řídil při svých denních i nočních meditacích.

Příštího léta, když Daikjú jednoho dne nesl do skladu nádobu s čajem, měl náhle pocit, jako by kráčel v prostoru, mysl pevnou jako ze železa. Zastavil se, a jak tak stál, ovanul ho čerstvý vánek. Pokračoval v cestě, narazil do sloupu a náhle se mu dostalo vhledu.

Šel za mistrem Kogecuem a sdělil mu: "Dnes jsem konečně překonal překážku ve mém srdci!"

Kogecu se jen usmál.

Po několika letech dalšího studia u Kogecua si Daikjú myslel, že už ovládá zen dokonale. Došel k závěru, že už ho nikdo nemůže nic dalšího naučit, a rozhodl se uchýlit do samoty, aby zde zdokonalil své uvědomění.

Cestou si však náhodou přečetl verš velkého zenového mistra Hakuina. Zdál se mu tak mimořádný, že se rozhodl vyhledat Hakuina osobně.

Když se mu to konečně podařilo, objevil v mistrovi vskutku úchvatného zenového ducha. Brzy nato ho požádal o svolení pokračovat pod jeho vedením ve studiu.

Po celá dlouhá léta hledání si Daikjú vedl deník, do něhož si zaznamenával všechny zenové výroky, jimž se naučil. Nyní se rozhodl začít pod vedením Hakuina nanovo a svůj cenný zápisník spálil.

V té době mu bylo šestadvacet.

Jednou doprovázel Daikjú Hakuina při návštěvě mistra Unzana. Během rozhovoru narazili mistři na téma klasického zenového díla *Zápisky od Azurové skály*. Unzan se ptal Hakuina, který verš z této sbírky považuje za nejlepší. Hakuin jmenoval jistý verš a Unzan s ním souhlasil.

Daikjúa, který rozhovoru dvou starších mistrů naslouchal, to úplně vyvedlo z míry. Sám studoval zen již víc než dvacet let, a přesto nebyl schopen rozlišovat tak jemně jako oni.

Na cestě zpět chtěl Hakuinovi sdělit, co si uvědomil, ale zjistil, že neví jak na to. Šel za mistrem celou dobu, několikrát ho předešel a pokusil se ho zastavit a promluvit s ním.

Hakuin, který si uvědomoval, že Daikjú dozrál k proniknutí, ho však schválně odbýval a pokračoval v chůzi.

Daikjú, úplně zmaten, usedl na verandu jednoho domu u cesty.

Po delší čas meditoval až dosáhl vhledu. Když otevřel oči, zjistil, že Hakuin je dávno pryč.

Běžel zpátky do kláštera, aby mistrovi pověděl o svém porozumění. Starý mistr se stal svědkem jeho prozření.

Zanedlouho poté Daikjú od Hakuina odešel. Když se loučili, zeptal se velkého mistra: "Jaká je první formule?"

Hakuin odpověděl: "A, B, C."

Daikjú se zeptal: "A druhá formule?"

Hakuin pravil: "M, N, O."

Daikjú se uklonil a odešel.

Hakuinův asistent, mistr Tórei, tento rozhovor vyslechl. Později říkal svým žákům: "Ten Daikjú byl ale opravdu nezdvořák, ani se nezeptal na třetí formuli. Doufám, že se tu někdy zase zastaví, abych si do něho mohl rýpnout."

Když bylo Daikjúovi dvacet devět let, vrátil se domů, aby se postaral o svého prvního učitele, který byl už velmi stár.

Jednou seděl dlouho do noci venku, a tu uslyšel, jak někde zavyl pes. V tu chvíli se jeho mysl náhle otevřela a on dosáhl takového osvícení, že rázem zastínilo všechna jeho dosavadní poznání i názory.

Příštího dne se vydal k Seizanovi, zenovému mistru, u něhož kdysi pracoval. Než však stačil cokoli říci, Seizan k němu promluvil: "Věděl jsem od začátku, že máš schopnost dosáhnout osvícení. Dlouho jsem vyčkával, aby sis pomohl sám. Byla to zřejmě jen otázka správného načasování. Nic před tebou neskrývám a odkazuji ti pokladnici nazření pravého zákona."

Daikjú se prostě uklonil.

Konečně se stal Daikjú zenovým učitelem. Byl velice přísný. "Byl-li jednou univerzální život zjeven," říkával svým studentům, "proč jím nemůžete dojít svobodě?" K jeho hluboké lítosti nikdo z žáků neporozuměl, co tím myslí.

Na jaře padesátého devátého roku svého života Daikjú onemocněl. Protože cítil, že konec přijde brzy, předal svému duchovnímu dědici odznaky následnictví včetně roucha vyznání, které zároveň znázorňuje předání pravidel mnišského života a vyjadřuje příslušnost k pravé dynastii mistrů.

Když se Daikjúův stav zhoršil, shromáždili se u něho žáci a čekali na mistrova poslední slova.

Daikjú se majestátně narovnal a nabyl radostného zjevu. S úsměvem otevřel oči, aby se přesvědčil, že se na něho všichni dívají. Nato zesnul s tváří jasnou a klidnou.

Opilý Buddha

Suió a Tórei byli dva nejschopnější pomocníci mistra Hakuina. Suió byl znám jako mistr velkých schopností a Tórei jako mistr jemných detailů. Mnoho žáků Hakuinova zralého období se později učilo u jednoho nebo obou těchto mladších mistrů.

Suióovi bylo už přes třicet, když se poprvé setkal s Hakuinem. O jeho předchozím životě není známo vůbec nic. Velký mistr poznal, že je Suió muž výjimečného ducha, a snažil se ho ze všech sil přimět, aby si uvědomil svoje možnosti.

Suió strávil v učení u Hakuina dvacet let, ale celou dobu žil deset mílů od chrámu a docházel jen na přednášky. Jeho soukromé rozhovory s učiteli se odehrávaly pozdě v noci, takže nikdo neviděl Suióa přicházet ani odcházet. Když se konaly přednášky, odcházel vždy okamžitě po jejich skončení. Bylo proto vůbec těžké poznat, že je Suió Hakuinův žák.

Suió měl velice výstřední povahu. Rád pil rýžové víno, nestaral se o maličkosti a často ve své mluvě a jednání překračoval meze běžných konvencí. Téměř nemeditoval a velmi málo četl písma. Neměl žádný stálý příbytek, ale uložil se ke spánku kdekoli, kde se mu podařilo sehnat dostatek vína. Jeho koníčkem byla hra v šachy a malování, a žil způsobem, který ho těšil. Lidé obvykle nedokázali rozeznat, zda je v něm skrytá hloubka, anebo zda je to člověk povrchní.

Ačkoli Suió v Hakuinově chrámu nebydlel, když byl mistr blízek smrti, vrátil se, aby se o něj postaral. Poté, co Hakuin zemřel, zdědil sice chrám, ale setrval v nečinnosti. Kdykoliv dorazili nějací zájemci o studium zenu, posílal je za Tóreiem. Bez ohledu na neochotu hovořit o zenu jej obklopovalo vždy nejméně sedmdesát až osmdesát žáků.

V té době mu začali Daikjú a Reigen, zenoví mistři, kteří také studovali u Hakuina, psát dopisy a žádali ho, aby se dal do práce. Ať se snažili sebevíc, se Suióem to nehnulo.

Sedm let po Hakuinově odchodu se Daikjú spolu s Reigenem a Tóreiem konečně obrátili na Suióa, aby se stal hlavním ceremoniářem při tradičním výročním shromáždění, které na Hakuinovu památku svolávali jeho žáci. Suió nedokázal odmítnout a s přednáškou o Pěti zenových obydlích, kterou vyslechl více než dvě stě lidí, si poradil znamenitě.

Suióovi bylo v té době padesát osm let. Počet jeho žáků se rozrostl na víc než stovku. Žili ve svých celách po celém klášterním areálu, a když za ním přišli, nezvládl je ani všechny přijmout.

Suió byl také často zván, aby hovořil v jiných místech, kde se vždy shromáždilo na tři sta až pět set lidí. Později dokázaly jeho přednášky o zenových klasicích přilákat sem set i osm set posluchačů.

Suió říkával: "Jeden starý mudrc pravil, že je lépe být příliš uvolněný než příliš napjatý. Já s ním nesouhlasím; je lépe být příliš napjatý než příliš uvolněný." A dodával: "Nebudte slabí a závislí. Ten, kdo hledá pravdu bez oddechu, k ní může proniknout za jednu nebo dvě noci."

Jindy zas říkával: "Všude jinde mají řád a pravidla, své důstojné obřady. My tu máme jen sloní oči, opičí čumáky a holeně bez chlupů. Jaký užitek přináší hňupové, kteří si obstarávají živobytí recitováním súter?"

Když mluvil o škole svého učitele Hakuina, říkával: "Mezi mistrovými žáky byl Tórei tím, který shrábl všechn duchovní majetek, a Daikjú tím, který pronikl k samému prameni jeho učení."

Suió také říkával: "I mniši, kteří svobodně a beze strachu putovali po celé zemi, se při setkání s Hakuinem cítili ztraceni. Proč tomu tak bylo? Protože 'ostružiní dosahovalo až k nebi, trny pokrývaly zem', takže nemohli ani kupředu, ani zpět. Proto byli zbaveni bojových zástav, proto odložili zbroj a vzdali se. Žádné jiné zenové společenství takové trnité ostružiní nemá; i když mniši krácejí těsně kolem jejich vrat, nedokážou je polapit. Myslím, že tohle přirovnání sedne."

Když byl Suió na smrtelném loži, žáci ho požádali o verš na rozloučenou. Suió je pokáral. Když však znovu opakovali svoji prosbu, vzal štětec a napsal:

*Třiasedmdesát let
jsem si tropil šprýmy
z Buddhů a zenových mistrů.
A nyní mám učinit poslední prohlášení?!
Co? Cože?
Kšááá!*

Pak zavřel oči a skonal.

Mistr jemných detailů

Tórei studoval zpočátku zen u mistra Kogecua. Později pokračoval v tvrdém výcviku u Hakuina.

Jelikož byl od Kogecua dobře připraven, pod Hakuinovým vedením brzy dosáhl probuzení. Během pár let se naučil celému jádru Hakuinova učení.

Bohužel namáhavá cvičení vykonával s takovým nasazením, že své tělo dočista zruinoval a na smrt onemocněl. Jelikož nenašel žádný lék, který by mu pomohl, přemýšlel: "Třebaže jsem odhalil vše o prameni a metodách zenu, k čemu mi to bude platné, jestli náhle zemřu?"

A tak napsal knihu, kterou nazval *Nevyčerpatelné světlo zenu*. Ukázal ji Hakuinovi a řekl: "Jestli je v této knize něco cenného, rád bych to předal budoucím generacím. Pokud je to ale jen snůška nesmyslů, hodím ji do ohně."

Hakuin se na knihu podíval a řekl: "To bude lék, který otevře oči budoucím generacím."

Pak Tórei od Hakuina odešel a odebral se do Kjóta, kde se v klidu léčil, hotov přijmout cokoli, co mu osud přichystal, ať už život, nebo smrt.

Jednoho dne, oproštěn od myšlenek, náhle prozřel celou Hakuinovu životní zkušenost. Od té chvíle se sám od sebe začal uzdravovat.

Pln radosti napsal Hakuinovi dopis, ve kterém mu vylíčil, co se přihodilo. Velký mistr ho povolal zpět a ustanovil ho svým nástupcem.

Když se Tórei uzdravil, pracoval spolu s Hakuinem na sestavení zásad zenové školy. Většinu práce na podrobných výzkumech očividně vykonal právě on. Později, když Hakuinovi valem ubývalo sil, snažil se Tórei podnítit jeho žáky a dodat jim odvahy. Poslední z nich dosáhli pod Hakuinovým vedením pouze hrubého uvědomění - vynikajícími se stali pouze ti, jimž s doladěním jemných detailů pomohl Tórei.

Buddhovství v tomto životě

Jednou vedl mistr Tórei řeč o Učení v Saze, která leží v horách na okraji Kjóta. Blížil se konec zimy, ale stále bylo tak chladno, že se nikdo z posluchačů zjevně necítil dobře.

Tórei zahřměl: "Ti, kdo se lekají zimy, by se měli okamžitě vrátit zpět do světského života! Jak se můžete učit zenu? Proč ho nehledáte ve svém vlastním

srdci? Ryby žijí ve vodě, a přesto ji nevnímají, lidé žijí uprostřed vznešené pravdy, a přesto ji neznají."

Mezi posluchači byl tehdy jeden z prvních stoupenců hnutí *šingaku*, muž jménem Nakazawa Dóni, který později toto učení rozšířil do východního Japonska. Když uslyšel mistrova slova, dosáhl náhle osvícení. "Vystavit se Učení, znamená nepoutat mysl k vnějším okolnostem," vysvětloval později a dodával: "Právě tak se chápe dosažení buddhovství ještě v tomto těle."

Předčasné uznání

Rjózai začal původně studovat zen u Kogecua a později přešel k Hakuinovi, pod jehož vedením dosáhl probuzení.

Jakmile se Rjózai objevil, Hakuin okamžitě rozpoznal jeho neobvyklé schopnosti. Rjózai u něho strávil několik let, až se mu nakonec dostalo titulu zenového mistra. Tak se stal Rjózai prvním z mnoha učitelů, kteří u slavného Hakuina vystudovali.

Později však Hakuin říkal: "Dal jsem Rjózaiovi mistrovskou pečeť příliš brzy. Díky tomu má teď problémy. Kdybych byl počkal ještě tři roky, nikdo na světě by mu nemohl nic vytknout."

Kdosi se Hakuina zeptal, proč tedy dal Rjózaiovi svolení učit tak brzy. Velký mistr odpověděl s hlubokou lítostí: "V té době jsem si byl vědom pouze toho, jak těžké je najít podobnou osobnost. Neuvědomil jsem si však předčasnost svého rozhodnutí."

Velké dílo

Gasan se vydal do světa, když mu bylo pouhých šestnáct let. Vstoupil do zenového kláštera a po devadesáti dnech intenzivních cvičení dosáhl jistého vhledu. Pak cestoval od učitele k učiteli a studoval celkem u více než třiceti zenových mistrů. Nikdo z nich pro něj nemohl už nic víc udělat, a tak se rozhodl vrátit zpět ke Gessenovi, svému prvnímu učiteli.

Gessen rozpoznal mladíkovu zralost a navrhl mu, aby přestal cestovat. V té době si Gasan myslel, že ovládl zen.

Tak se stalo, že Gasan čas od času chodil kolem školy zenového mistra Hakuina, ale s proslulým učitelem se setkat netoužil.

Jednoho dne si však pomyslel: "Žádný z těch mnoha učitelů v celé zemi, které jsem navštívil, mi nedokázal nic nabídnout. Hakuin je jediný, jehož metody ještě neznám."

Tato myšlenka podnítila jeho touhu s Hakuinem se přeci jen setkat. Pověděl o svém záměru Gessenovi. Gessen se ho vak zeptal: "Myslíš, že je to nutné?" Gasan si pomyslel, že učitel má pravdu, a zůstal, kde byl.

Uplynul další rok, když se Gasan náhodou dozvěděl, že Hakuin byl pozván, aby v Edu přednášel o *Zápiscích od Azurové skály*. Pomyslel si: "Pokud se se starým mistrem nesetkám, nemohu se skutečně proslavit."

Ačkoli se ho Gessen pokusil opět od cesty odradit, Gasan byl tentokrát rozhodnut. Odešel rovnou do Eda, aby se tam s velkým mistrem setkal.

Když chtěl předvést Hakuinovi své porozumění, mistr se rozhorlil: "Od kterého šarlatána přicházíš, abys mě obloudil takovými řečmi?" a vyhodil ho.

Ale ten se nevzdal. I když se to opakovalo třikrát za sebou, pořád si myslel, že je opravdu osvícený a že se ho Hakuin jen úmyslně snaží zlomit.

Jednoho večera, když se přednášky blížily k závěru, Gasan si pomyslel: "Je-li Hakuin opravdu tím největším učitelem v zemi, pak zřejmě neodmítá žáky svévolně. Musí k tomu mít nějaký důvod."

Šel se tedy Hakuinovi omluvit za svou nevzdělanost a žádal ho o další pokyny. Hakuin mu pravil: "Jsi ještě nezralý. Celý život vystačíš jen se zenovou zástěrou. I když umíš hbitě odpovídat, na prahu života a smrti ti to nebude nic platné. Chceš-li aby se tvůj každodenní život stal uspokojivým, musíš slyšet tlesknutí jedné ruky."

Později říkával Gasan svým vlastním žákům: "Strávil jsem téměř dvacet let cestováním po zemi a studoval jsem u více než třiceti učitelů. Byl jsem tak výřečný, že nikdo z nich se se mnou nemohl měřit. Nakonec jsem narazil na starého Hakuina a ten mě třikrát za sebou vyhodil. Všechen um mi byl tentokrát k ničemu. Teprve pak jsem se stal jeho oddaným žákem.

Kdo jiný kromě Hakuina by mě v té době směl uhodit? Necením si velikosti jeho ctností, ani šíře jeho slávy. Necením si transcendence jeho vnímání, ani jeho jasného a důkladného vhledu do složitých kóanů starých mistrů. Necením si jeho plynutých výkladů, ani odvážných odhalení. Necením si počtu jeho následovníků. Cením si pouze toho, že zatímco ostatní učitelé se mnou nedokázali pohnout, jemu se to podařilo drsnou metodou. Dostal mě do slepé uličky, a tak mi konečně umožnil dokončit Velké dílo.

Jistě to nebylo snadné. Studoval jsem u Hakuina pouhé čtyři roky, když už byl tak stár, že k rozhovorům někdy neměl vůbec sílu. Proto jsem šel posléze za mistrem Tóreiem a naučil se nejvyššímu učení od něho. Nebýt Tóreie, nikdy bych nebyl schopen dopracovat se všech posledních detailů."

Přísná měřítka

Izu studoval dlouhou dobu zen u Hakuina. Když se osamostatnil, sám užíval tvrdé metody velkého mistra, ba byl snad ještě krutější. Kdykoli přijal zájemce, který se přišel ptát na zen, položil vedle svého místa obnažený meč. Když byl příchodí v rozpacích, anebo se přel, vyhnal ho mečem ven.

Poučení o učení

Teišú byl od přírody neobyčejně bystrý a byl vzdělaný jak v náboženských, tak ve světských klasicích. Jediná věc, kterou nedokázal pochopit, byla podstata *I tíngu*, prastaré *Knihy proměn*.

Protože chtěl mít úplné vzdělání, vydal se do Eda, aby se na *Knihu proměn* přeptal konfuciánských učenců. Po cestě projížděl kolem chrámu mistra Hakuina. Hakuin byl znám jako jeden z největších mistrů v zemi, a tak se Teišú rozhodl přespát v chrámu a s Hakuinem se setkat.

Když se sešli, Hakuin se zeptal: "Kam máš namířeno?" Teišú odpověděl: "Nerozumím podstatě *Knihy proměn*, a proto si chci v hlavním městě vyslechnout přednášky starších učenců na toto téma."

Hakuin pravil: "*Knize proměn* se dá sotva porozumět bez schopnosti nazření podstaty mysli. Proč u nás chvíli nezůstaneš a nepokusíš se odhalit svou podstatu? Jestliže pochopíš podstatu mysli, vysvětlím ti *Knihu proměn*."

Teišú odpověděl: "Udělám, co říkáš," zůstal u Hakuina a intenzivně pracoval. Když uzrál čas, zapomněl na své pochyby a dosáhl probuzení.

Chyba

Čódó studoval zen u mistra Kogecua a dosáhl uvědomění stavu Nicoty.

V té době byla škola mistra Hakuina na vrcholu slávy a k velkému učitelii proudili zájemci z celé země.

Také Čódó zatoužil po rozhovoru s Hakuinem, ale Kogecu mu to rozmlouval. Čódó však trval na svém, a tak Kogecu pravil: "Když jinak nedáš, napíšu ti tedy doporučující dopis."

A tak se Čódó vydal k Hakuinovi, vybaven doporučujícím listem.

Když dorazil do chrámu, kde Hakuin žil, mistr se právě koupal. Čódó vrazil dovnitř a snažil se mistra přesvědčit, že dosáhl porozumění. Hakuin pravil: "Je-li tomu tak, určitě jsi nepřišel pro nic za nic. Ale teď jdi a odpočiň si."

Čódó si myslel, že má vyhráno.

Když konečně Hakuin vyšel z lázně, Čódó se mu šel formálně představit a předat mu doporučující dopis od Kogecua.

Když Hakuin dopis otevřel, stálo v něm: "Tento mladík má jistý vhled, ale je to člověk poněkud ukvapený. Jednej s ním, jak uznáš za vhodné." Hakuin se okamžitě na Čódóa rozhorlil: "Jsi neschopný a omezený. Jakou cenu má pro takového člověka usilovat o završení Velkého díla?"

Čódó přišel rázem nejen o všechny iluze, ale i o rozum, a nikdy víc se z toho nevzpamatoval. Vrátil se zpět do rodného města, kde si zřídil malou meditační síň a praktikoval tu zen po svém.

Patří k tradici zenových klášterů věnovat první týden posledního měsíce roku intenzivní meditační sezení na památku Buddhova osvícení. Čódó při této příležitosti přiváděl do své síně malé novice a kočky. Když kočky nechtěly sedět a utíkaly, Čódó je chytal a bil za porušení předpisů.

Hakuin si stěžoval: "Mnoho lidí jsem učil. Jen ve dvou případech z toho jsem se zmýlil - u Čódóa a ještě u jednoho."

Mluvení a naslouchání

Gettan říkával svým druhům: "Máte-li mluvící ústa, nemáte naslouchající uši. Máte-li naslouchající uši, nemáte mluvící ústa. Přemýšlejte o tom pečlivě."

Za pět minut dvanáct

Čóša přicházel k mistru Hakuinovi každým rokem, aby se účastnil pravidelných intenzivních meditací, avšak nikdy ničeho nedosáhl.

Až jednou mu Hakuin na závěr sezení řekl: "Přicházíš sem každý rok, tak jako se kachna vrhá do vody, když je jí zima. Zbytečně konáš dlouhou cestu, aniž by ti to jen za mák prospělo. Kolik slaměných sandálů jsi už musel prošlapat za léta, co podnikáš tyhle výlety. Nestojím tu o podobného budižkničemu, víckrát už sem nechod!"

Čóša byl hluboce dotčen a pomyslel si: "Cožpak nejsem člověk? Jestli se mi ani tentokrát nepodaří proniknout k uskutečnění, živý se domů nevrátím. K smrti se soustředím na meditaci."

Stanovil si limit sedmi dní a usedl do rybářské boudy na pobřeží.

Avšak ani po sedmi dnech strávených v meditaci bez jídla a spánku na tom nebyl o nic lépe. Nezbyvalo mu tedy než se jít utopit.

V duchu rituální sebevraždy se zul a bos vstoupil do vln. Ve chvíli, kdy před jeho zraky splynuly pableskující mořské vlny a vycházející kotouč slunce v karmínové záři, se však jeho mysl náhle zcela vyprázdnila a on byl probuzen.

Kamenné roucho

Nikdo nezná pravé jméno zenového mistra, kterého nazývali Mnichem kamenného roucha. Žil sám v blízkosti Hakuinova chrámu a čas od času velkého učitele navštěvoval.

Byl osamělý a tak chudý, že dokonce nevlastnil ani mnišské roucho. Za chladných nocí pochodoval kolem své chatrče a nosil velký balvan, aby se zahřál. Proto mu místní lidé začali říkat Mnich kamenného roucha.

Později mnich zmizel. Nikdo neví, kde zemřel, ale kámen, který nosíval, stále ještě trůní před jeho chatrčí...

Něco z ničeho

Při svých cestách spatřil jednou mistr Zenkó rozbořený chrám a pomyslel si, že by měl být obnoven.

Sám byl zcela bez prostředků, proto napsal velkou ceduli, na které stálo: "Tento měsíc, toho a toho dne, předvede potulný zenový mistr Zenkó sebeupálení. Zváni jsou všichni, kdož přispějí na dříví."

Cedule rozestavěl na několika místech. V místních lidech se záhy probudila zvědavost a příspěvky se jen hrnuly.

Ve smluvený den byl chrám nacpaný k prasknutí a lidé očekávali zapálení ohně. Zenkó seděl na hranici a připravoval se k oběti. Na jeho povel se měl oheň vznítit.

Zenkó se ztišil k meditaci. Uplynula dlouhá doba. Znenadání mnich vzhledl k obloze a pokýval hlavou. Nato promluvil k davu: "Slyšte, slyšte! Z oblaků ke mně hovoří hlasy! Právě když jsem se chystal vyvanout, všichni svatí mi pravili: 'Je ještě příliš brzy, abys pomýšlel na odchod z tohoto nečistého světa! Ještě chvíli tento svět snášej a zůstaň v něm, abys přinesl spásu jeho bytostem.' A tak dnes nemohu k upálení přikročit."

Pak sebral peníze, které dostal, a nechal za ně opravit opuštěný chrám.

Buddhismus a svět

Když bylo Sacume šestnáct let, pomyslela si: "Nejsem sice moc hezká, ale mám naštěstí zdravé tělo. Nepochybně mě brzy provdají a doufejme, že se mi dostane příjemného muže."

Od té doby začala navštěvovat jistou svatyni, kde se modlila a dnem i nocí recitovala sůtry. I když zažívala nebo prala, měla slova sůter neustále na rtech.

Po několika dnech nepřetržité recitace dosáhla Sacume probuzení vzhledu.

Při jedné příležitosti nahlédl její otec do pokoje a uviděl ji, jak vznešeně sedí na jakémsi buddhistickém spisu. Polekalo ho to, neboť si myslel, že se snad pomátla, a jemně ji napomenul: "Co to má znamenat, sedět na takové cenné knize? Určitě budeš potrestána Pravdou."

Sacume se optala: "Čím se ta nádherná kniha liší od mého pozadí?"

Ted' si její otec pomyslel, že se chová ještě podivněji, a vydal se pro radu k mistru Hakuinovi.

Hakuin mu poradil: "Vím u metodě, která pomůže." Napsal krátkou báseň a řekl: "Připevni ji na stěnu ve svém domě, někam, kde ji Sacume určitě uvidí." V té básni stálo:

*Za temné noci
slyším volání
tichého havrana;
své otce postrádáme dříve
než jsme se narodili.*

Muž vzal báseň a udělal, co mu Hakuin řekl. Když Sacume báseň uviděla, pravila: "To je přece rukopis mistra Hakuina. On jediný mne chápe!"

Její otec si pomyslel, že i tato reakce byla podivná, a pověděl o tom Hakuinovi. Ten mu nařídil: "Přiveď Sacume s sebou. Vyzkouším ji."

A tak přišla Sacume k Hakuinovi. Mistr se mladé ženy detailně vyptával a ona mu plyně odpovídala. Hakuin pak přednesl dva kóany. Sacume o nich začala přemýšlet, ale mistr řekl: "Ted' jdi a soustřeď se na ně."

Během několika dnů postoupila Sacume ve studiu kóanů hned o několik stupňů. Hakuin ji nakonec učil kóanu, který jde až za slova, ale Sacume, se bránila učení přijmout. Vyhodil ji tedy.

Takto byla vyhnána několikrát. V té době již uplynulo půl roku a ona postupně prohlédla i kóan, který překračuje slova, a důkladně studovala nejsložitější a nejzáhadnější příběhy starých mudrců. Stala se zenovým mistrem, ačkoli jí ještě nebylo ani dvacet let.

Tou dobou pro ni začal otec hledat vhodného ženicha. Sacume zpočátku odmítala a nechtěla se vdávat, ale Hakuin si ji zavolal a řekl jí: "Už jsi prohlédla osvícenou skutečnost, proč bys měla odmítat světskou? A co víc, manželství je důležitá povinnost pro muže i pro ženu. Bylo by lepší, kdybys poslechla svého otce." A tak se Sacume vdala.

Když Sacume zemřela, říkával Hakuinův nástupce Suió svým žákům: "Když byl náš učitel ještě naživu, existovalo mezi laiky mnoho žen, které měly dokonale jasný vhled. Některé z nich, jako stará paní Sacu, došly dokonce mnohem dál, než mnozí zkušené mniši."

Když byla Sacume v pokročilém věku, hluboce se trápila nad ztrátou vnučky. Stařec ze sousedství ji káral: "Proč truchlíte tak bolestně? Kdyby vás

slyšeli lidé, divili by se, jak se můžete takhle chovat, když jste studovala u mistra Hakuina a získala vhled do podstatného. Prosím vás, uklidněte se trochu."

Sacum se na starého muže podívala a odsekla: "Co ty víš, holohlavý? Můj pláč a kvílení jsou pro moji vnučku lepší než kadidla, květiny a svíce."

Čistě myšlená Čistá země

Jistá žena, jejíž jméno už nikdo nezná, navštívila kdysi Hakuinovu přednášku. Během proslovu mistr pravil: "Čistě myšlená Čistá země, Buddha ve vaší vlastní bytosti: jakmile se Buddha objeví, vše na světě vyzařuje jasné světlo. Chcete-li to pochopit, obraťte se k vlastnímu srdci a soustředěně pátrejte.

Jestliže existuje čistě myšlená Čistá země, jak asi vypadá? Jestliže existuje Buddha ve vašem vlastním bytí, jaké vlastnosti a zvláštnosti tento Buddha má?"

Když to žena uslyšela, pomyslela si: "To není příliš těžké."

Vrátila se domů a začala pátrat ve své mysli dnem i nocí, soustředěna v bdění i ve spánku: A pak jednoho dne, když umývala hrnec, náhle prohlédla.

Odhodila hrnec a běžela k Hakuinovi. Líčila mu: "Potkala jsem Buddhu ve svém vlastním těle. Vše vyzařuje světlo. Je to nádhera! Prostě nádhera!" A samou radostí se roztančila.

Hakuin pravil: "Co říkáš, je pravda, ale co takhle třeba žumpa? Ta také září?"

Žena se zvedla a vlepila Hakuinovi pohlavek. "Tak starý a ještě neprohlédli!" Hakuin se za břicho popadal.

Úsvit pravdy

Genró cestoval po Japonsku a navštěvoval zenové mistry už od svých devatenácti let. Nakonec si pomyslel: "Učitelé jsou všude stejní, udílejí rady nazdařbůh. Jsou nespolehliví. Když zůstanu v klášteře, ztratím spoustu času bezvýznamnými věcmi. Bude pro mě lepší, když budu žít sám na opuštěném místě, abych mohl soustředěně meditovat."

Jednou odpoledne, když pozoroval zapadající slunce, povzdechl si: "Už celých pět let se dnem i nocí zabývám zenem. Strávím-li všechny své dny takhle, budu mít vůbec čas ujít celou Cestu?"

Sedl si na balvan a ponořil se do intenzivní koncentrace. Ani si neuvědomil, že tam proseděl celou noc. Nevšiml si ani, že začíná svítat, když náhle uslyšel vyzvánět zvony z dalekého chrámu. V tu chvíli se mu otevřela mysl a on dosáhl velkého osvícení.

Genró, kterému v té době bylo dvacet čtyři let, složil při této šťastné příležitosti báseň:

*Za úsvitu, v odpověď na zvuk chrámového
zvonu
vesmír se otevírá,
sluneční kotouč, jasně zářící,
přichází od vznešeného Východu.
Co tento princip znamená, nevím,
mé líce však ovládl příval smíchu.*

Jakýpak samuraj

Seisecu byl výjimečný už jako dítě. Ještě jako malý chlapec odešel z domova a stal se mnichem.

Jednou, když se správce provincie vydal do hlavního města, zastavil se cestou u chlapcova mistra. Když si trošku popovídali, mistr zavolal malého Seisecua a nechal ho masírovat knížeti záda, aby se mu po cestě ulevilo. Kníže chlapci slíbil, že mu příští rok, až se bude z hlavního města vracet, přiveze mnišské roucho.

A skutečně, když se správce vracel na své panství, navštívil znovu zenového mistra. Když mistr opět nařídil malému Seisecuovi masírovat knížeti záda, chlapec se zeptal na slíbené roucho.

"Vidíš, úplně jsem na to zapomněl," pravil kníže. "Jakýpak samuraj je ten," vykřikl chlapec, "kdo dělá něco jiného než říká?" Nato vlepil knížeti pohled a utekl.

Knížete velmi zaujaly chlapcovy nezvyklé schopnosti a požádal mistra, aby se o něho dobře postaral. Seisecu později studoval u Gessena a Gasana a stal se jedním z nejvlivnějších zenových učitelů v zemi.

Jednou, když pozoroval obnovu části kláštera, kde učil, přišel za ním jistý bohatý kupec s tím, že mu chce na obnovu přispět sto uncemi zlata. Seisecu dar přijal beze slov.

Příštího dne přišel kupec znovu a poznamenal: "Ačkoli částka, kterou jsem vám věnoval, zas tak velká nebyla, pro mě to bylo mnoho. A vy jste mi ani nepoděkoval. Co to má znamenat?"

Seisecu se rozhorlil: "Já vám zajišťuji žeň milosrdenství a ještě bych vám měl děkovat?"

Kupec byl v rozpacích. Omluvil se, a sám mistrovi poděkoval.

Kamenná tvář

Buccú a Genró byli známi po celém Japonsku jako dva z nejprudších a nejobávanějších zenových mistrů v zemi. Způsoby, jakými zacházeli se svými žáky, byly tak kruté, že se jim přezdívalo Vlk Genró a Tygr Buccú.

Nikdo nevěděl, odkud Buccú pochází, ani jak se původně jmenoval. Někteří lidé říkali, že býval vojákem ve východních provinciích. Studoval zen dlouhou dobu a nakonec dokončil Velké dílo. Ve své básni o procitnutí napsal:

*Po osmnáct let jsem stále myslel na totéž.
Kolikrát se mi dostalo síly,
a přece jsem nemohl v klidu spát?
Jeden výkřik, jedna odpověď; a vše je jasné:
Vyzvracel jsem všechn zen,
jemuž jsem se dosud naučil.*

Buccú měl tvář jako z kamene, přísnou a chladnou. Používal na své studenty drsné metody a nepřipouštěl, aby se do výuky míchaly city. Mnoho zájemců, kteří k němu přicházeli, to nedokázalo snést a opět odcházeli.

V noci, kdy měl umřít, se Buccú rozhlédl a zeptal se: "Mám už odejít?" Pak zesnul, sedě v meditaci, jako by se ponořil do spánku.

Pronikání do zenu

Když bylo Inzanovi devět let, spatřil ho jistý zenový mistr a ihned seznal, že to není obyčejný chlapec. Šel k jeho rodičům a přesvědčil je, aby chlapci dovolili stát se mnichem.

Rodiče se nenechali dlouho přemlouvat: "Nikdy nebyl z tohoto světa," řekli, když dávali svolení, aby chlapec odešel z domova a vstoupil do zenového kláštera.

Když bylo Inzanovi šestnáct, z kláštera odešel, aby vyhledal učitele, který by ho dovedl ke konečnému osvícení a osvobození. Nejprve byl žákem Bankokua, který velké množství mnichů vyučoval jedinečné metodě zesnulého slavného mistra Bankeie. Po třech letech přešel ke Gessenovi, který byl znám drsnými vyučovacími metodami.

Když k němu dorazil, správce chrámu mu sdělil, že již nemá místo. Navrhl mu, že je ještě mladý a že na intenzivní zenová cvičení bude mít ještě dost času. Zatím by udělal lépe, kdyby odešel někam, kde by pokračoval ve studiu teorie.

Inzan byl však rozhodnut studovat zen právě u mistra Gessena. Sedm dní prosil a naříkal tak usedavě, až nakonec ronil krvavé slzy. Když správce viděl jeho upřímnost a odhodlanost, pověděl o tom Gessenovi, který souhlasil, že se s mladým poutníkem setká.

"Tak ty trváš na tom, abychom ti dovolili tady zůstat. A co tu chceš dělat?" tázal se.

Inzan odpověděl: "Jsem tu proto, že věc života a smrti je důležitá a pomíjivost nečeká."

Gessen odsekl: "Tady u nás život ani smrt není nic zvláštního. Jak si někdo může myslet, že život rychle ubíhá a smrt nečeká?"

Inzan odpověděl: "Takovéto osvobození od života a smrti je přesně to, co mě zajímá. Prosím, slitujte se nade mnou."

Gessen pravil: "Jsi mladý, skoro ještě dítě. Pokud se však opravdu chceš cvičit v zenu, můžeš začít."

A tak Inzan vstoupil do sboru a studoval bez oddechu ve dne v noci.

O dva roky později, když mu bylo jednadvacet, se poprvé zúčastnil společných intenzivních sezení. Cítil, že si cosi uvědomil, a šel za Gessenem, aby mu o tom pověděl.

Mistr viděl, že se s Inzanem něco stalo, a položil mu proto otázku: "Neptám se tě na vyřčené ani nevyřčené. Pokus se mi odpovědět."

Inzan zkoušel něco říci, ale Gessen ho přerušil: "Upadl jsi do intelektuálního vědomí," a poslal ho pryč.

Inzan se v omámení vrátil do meditačního sálu a ronil slzy ve dne v noci. Všichni se mu smáli a nazývali ho bláznem.

A pak jedné noci uprostřed rozjímání pojednou porozuměl významu slov "život ani smrt nejsou nic zvláštního". Šel za Gessenem, který mu pravil: "Máš pravdu, ale měj na paměti, že to je jen dočasná postranní cesta. Nemysli si, že to stačí. Jestliže budeš pokračovat dál a nevzdáš se, jednoho dne dosáhneš svého vlastního života."

Na jaře svého dvacátého šestého roku odešel Inzan od Gessena a vydal se s několika dalšími druhy navštívit vážené mistry do Kjóta a do západního Japonska.

Když se se staršími mistry setkal, kladl jim otázky, aby se utvrdil ve svém porozumění zenu. Všichni ho obdivovali a chovali se k němu laskavě. Nikdo z nich ho však nebyl schopen posunout vpřed, a tak Inzan došel k názoru, že v celé zemi už žádní osvícení mistři nejsou, a vydal se zpět.

Ve středním Japonsku navštívil cestou jistého zenového mistra. Ten ho jmenoval představeným místního chrámu.

Chrást tou dobou neměl žádné bohaté příznivce, ani pole nebo zahrady. Spokojen v naprosté chudobě, strávil zde Inzan deset let.

Jednoho dne se však zastavil v chrámu potulný mnich a vyprávěl o mistru Gasanovi, uznávaném absolventu Hakuinovy školy, o kterém šla pověst, že má nejjasnější oko moudrosti v zemi.

Inzan se ještě téhož dne sbalil a vydal se do Eda, kde Gasan pro více než šest set posluchačů přednášel o *Zápiscích od Azurové skály*.

Když dorazil na místo, šel rovnou za Gasanem. Velký mistr natáhl ruku a zeptal se: "Proč se tomuhle říká ruka?" Než stačil Inzan odpovědět, Gasan natáhl nohu a zeptal se: "Proč se tomuhle říká noha?" Jak se Inzan snažil něco říci, velký mistr tleskl rukama a zařval smíchy. Zaskočený Inzan utekl.

Příštího dne šel za Gasanem znovu. Velký mistr mu řekl: "Lidé, kteří dnes praktikují zen, zvládají jakoby nic neproniknutelné kóany starých mudrců, aniž by to bylo k čemukoli dobré. Kóany veršují a vymýšlejí k nim pointy či dávají odpovědi, a přitom všichni mluví nazdařbůh."

Když se stanou opaty, ztrácejí ducha Cesty. I když se nedostanou do nesnází, nikdo z nich nemůže být opravdovým učitelem. Je to vsutku žalostné.

Jestliže se chceš opravdu věnovat zenu, pak odhod' všechno, co ses dosud naučil a čeho jsi dosáhl, a hledej jen a jen osvícení."

Pak Gasan nařídil Inzanovi, aby rozjímal o jednom obtížném kóanu, který se ho přímo týkal.

Inzan se tedy odebral meditoval do místní svatyně, odkud vycházel jen za úsvitu a v poledne pro trochu ovesné kaše a rýže. Po několika dnech takto strávených si jednoho rána náhle uvědomil význam kóanu.

Pospíchal zpět ke Gasanovi a přednesl mu svůj výklad. Velký mistr byl potěšen. Inzan se pak setkával s Gasanem každý den a důkladně studoval ta nejzáhadnější vyprávění a odhaloval vnitřní tajemství zenu. Bylo mu tehdy třicet devět let.

Později se i Inzan stal slavným zenovým učitelem a jeho sláva se šířila po celé zemi. Měl mnoho vynikajících žáků a zanechal po sobě bohatý duchovní odkaz. Když ve věku šedesáti čtyř let zemřel, udělil mu císařský dvůr čestný titul Zenový mistr Lampa pravdy, Světlo národa.

Uspokojení

Kansan odešel z domova, když mu bylo devět. Měl vynikající paměť a studoval jak buddhistické, tak konfuciánské klasiky. Inspirován jednou z knih, věnoval se na čas studiu a cvičení ezoterického buddhismu v západním Japonsku. Později odešel do Eda, kde pečlivě prostudoval celý buddhistický kánon.

Po téměř dvaceti letech studií se Kansan konečně odebral navštívit zenového učitele. S buddhistickou praxí měl již zkušenost, proto se i se zenovým cvičením vyrovnal za pouhé dva roky intenzivní práce.

Poté byl vyslán, aby se ujal vedení jistého chrámu v jižním Japonsku. Když dorazil na místo, zjistil, že se ocitl v kraji, kde jsou na denním pořádku pitky. Dokonce i samotný klášter hostil své návštěvníky vínem, jako by to byla nějaká odpočívárna.

V den, kdy se stal Kansan formálně opatem, rozbil všechny nádoby a misky na víno i servírovací stolky. Hosté poté dostávali jen šálek obyčejného čaje.

Po třech letech odešel Kansan do ústraní. Zmizel do hor, kde si na dveře své chatrče pověsil prostý nápis: "Jsem spokojen."

Jak zní tlesknutí jednou rukou

Když byl Taigen ještě mladík, doslechl se, že velký zenový mistr Inzan je nejen osvíceným buddhistou, ale i dokonalým znalcem historie staré Číny. Vydal se přímo do mistrova venkovského sídla ve středním Japonsku a požádal ho, aby mu dovolil u něho studovat zen a navštěvovat jeho přednášky o historických spisech.

Inzan Taigenovi pravil: "Jsem ti ochoten přednášet o historii, ale jen v tom případě, že uslyšíš, jak zní tlesknutí jednou rukou."

Taigen byl opravdu vzrušen. Ponořil se do hluboké meditace, aby záhadu tlesknutí jednou rukou rozluštil. Aby si usnadnil soustředění, sedával tu v hluboké kádi a tu zas šplhal do kopce za svou chatou a usedal tam na balvan. Často tak proseděl celou noc, aniž by si uvědomil, že už nastalo ráno.

V té době žil Taigen v poustevně několik mil od Inzanova sídla. Každý den si však chodíval pro pokyny, i když byla cesta zavátá. Byl-li sníh příliš hluboký, často se cestou zimou a vysílením zhroutil a vesničané ho museli zachraňovat.

Když se Inzan přestěhoval do jiného chrámu, Taigen ho následoval. Po mnoha dalších útrapách jedné noci konečně dosáhl pod vedením svého mistra velkého osvícení.

Milovník přírody

Byl jednou jeden kníže, který velice miloval chryzantémy. Měl jimi osázenou celou zadní zahradu svého sídla a věnoval mnoho času a úsilí jejich pěstování.

Byl ve skutečnosti mnohem pozornější ke svým chryzantémám než ke své ženě a konkubínám. Mnoho sloužících tvrdě potrestal za to, že nechtěně zlomili květ. Zkrátka a dobře, nadšení knížete pro chryzantémy znepríjemňovalo život všem okolo.

Stalo se, že jistý sluha nedopatřením ulomil poupě a rozčilený kníže ho dal zavřít do vězení. Sluha, jehož takové zacházení pobouřilo, hodlal si na protest, v duchu tradičního samurajského kodexu, rozpárat břicho.

Náhodou se o tom dozvěděl zenový mistr Sengai a přispěchal, aby sluhovi v sebevraždě zabránil. Protože však nebyl spokojen s dočasným účinkem, rozhodl se vyřešit vše natrvalo. Jedné deštivé noci, když byly chryzantémy v plném květu, protáhl se do knížecí zahrady a srpem je všechny posekal.

Kníže uslyšel ze zahrady podezřelý zvuk, vyklonil se z okna a spatřil tam jakousi postavu. Vyběhl ven s taseným mečem a žádal, po Sengaim vysvětlení.

Mistr klidně odpověděl: "I plevel, jako je tento, se může přemnožit, když se neseká."

Teprve teď si kníže uvědomil, jak se choval. Zdálo se mu, že se probudil ze zlého snu. Od té doby už chryzantémy nikdy nepěstoval.

Nevinný

Jamamoto Jasuo byl znalcem staré japonské literatury a poezie. Naříkaje nad úpadkem císařského kultu napsal knihu, kterou nazval *Skutečná božstva*, a na protest spáchal sebevraždu.

Jako zámožný muž s dobrým postavením po sobě zanechal pět dětí - čtyři syny a jednu dceru. Nejstarší syn, mladík svobodného ducha, netoužil zdědit rodinné jmění. Vzdal se všeho a odešel z domova, aby mohl studovat zen. Začal si říkat Velký blázen.

Když mu bylo dvaadvacet, vydal se jako žebravý mnich hledat učitele. Našel mistra, který ho dobře vedl, a tak většinu zenového učení zvládl během několika let intenzivní práce.

Pak se opět vydal na cesty a navštěvoval mistry po celé zemi, neboť chtěl dosáhnout hlubšího osvícení. Po více než dvaceti letech se vrátil zpátky do své rodné provincie a postavil si tam příbytek. Byl tak chudý, že nosil šat samou záplatu, živ byl z ovesné kaše a neměl žádné nádobí kromě jediné misky, kterou používal na všechno, od rozemílání bobů přes vaření kaše až po mytí rukou a nohou.

Velmi rád žertoval s dětmi. Kamkoli přišel, všude s nimi hrál na schovávanou nebo s míčem. Jednou při hře na schovávanou děti utekly domů a nechaly ho na místě. Už se stmívalo a on tam pořád čekal skrčený za bukem, až se ho jakýsi kolemjdoucí zeptal, co že to provádí. Odvětil, že hraje s dětmi na schovávanou a že čeká, až ho najdou. Ani si neuvědomil, že si z něho vystřelily.

Jednou se ho kdosi tázal, proč si tak rád hraje s dětmi. Odpověděl mu: "Mám rád jejich opravdovost a nefalšovanost." Často se na něho jako na známého kaligrafa obraceli lidé s žádostmi, aby jim něco napsal. Když mu to nebylo po chuti, odmítl je. Pokud ho však požádaly děti, pokaždé rád vytáhl štětec.

Mistr často říkával: "Jsou tři věci, které nemám rád: poezii od básníků, knihy od spisovatelů a jídla od kuchařů."

Prubířský kámen

Jednou byl zenový mistr Dairjo pozván na hostinu do domu bohatého statkáře. Přišlo tam také mnoho buddhistických mnichů.

Kdosi v domě se rozhodl, že mnichy napálí. Dostali proto k jídlu rybí maso, které nesmějí pozřít. Všichni mniši pokrm odmítli. Pouze zenový mistr celou rybu snědl, jako by nevěděl, oč se jedná.

Jeden z mnichů ho pokradmu zatahal za rukáv a zašeptal: "Je to rybí maso!"

Dairjo se podíval mnichovi přímo do očí a odsekl: "Jak můžeš vědět, co to je rybí maso?"

Skutečnost a napodobenina

Zóbó studoval literaturu, dokud mu kdosi neporadil, že to není ta pravá cesta k dokonalé pravdě. Odebral se proto k zenovému mistrovi a učil se rozjímání o prázdnotě.

Trvalo dlouho, než dosáhl uskutečnění. Nakonec se dostal až k bodu, kdy byl tak zabrán v soustředění, že zapomněl jíst a spát.

Jedné noci, jak tak tiše seděl, znenadání vyčerpáním usnul. Když ho mistr uhodil, chtěje ho probudit, dosáhl náhle osvícení.

V té době mu bylo dvacet tři let. Jeho učitel byl přísný a hned tak někomu mistrovské uznání nevydal. Zóbó pokračoval v intenzivním studiu ještě dalších deset let, než dokončil Velké dílo.

Když byl Zóbó uznán mistrem, stal se velmi cílevědomým. Nestaral se o společenskou prestiž a cele se věnoval vyučování zenu. Bědoval nad úpadkem zenových škol a kritizoval jak falešné mistry, tak chladné studenty.

Byl nekompromisní i při vlastní výuce a nepřipouštěl povrchní poznání. Do jeho školy se hlásilo mnoho zájemců, ale sotva kdo ji dokázal absolvovat.

Bylo mu něco málo přes šedesát, když roku 1840 zemřel. Na prahu smrti napsal poslední verše:

*Zóbó v šedesáti! Tu je můj pravý stav:
Kde kupí se osmero mraků, tam čůrám do nebe.
Je to s podivem, a snad i škoda,
že jsem nesprovodil ze světa všechny
nápodoby zenu.*

Po smrti mu japonský císař udělil titul Zenový mistr Osamoceně svítící duchovní zrcadlo.

Respekt

Fúgai se setkal s více než deseti zenovými učiteli, ale jeho mysl byla tak břitká a svobodná, že se mu nikdo nemohl vyrovnat. Nakonec se seznámil s váženým mistrem přezdívaným Vlk Genró a po jediné jeho promluvě dosáhl velkého osvícení. Když Fúgai ovládl vnitřní učení, odešel od Genróa a zmizel v anonymitě, aby mohl dozrát ve svém duchovním vývoji.

Mezi Fúgaiovými pokračovateli byl i Tanzan, jeden z nejlepších zenových mistrů počátků moderní doby. I on byl neobyčejně důvtipný a již v mládí, ještě než se setkal s mistrem Fúgaie, překonal mnoho tehdejších zenových kazatelů.

Na rozdíl od svého učitele Genróa byl mistr Fúgai už na pohled vřelý a laskavý člověk. Tanzan byl naopak hřmotný, plný mužné síly, temperamentem spíše po svém duchovním dědu Genróovi. Když se poprvé setkal s Fúgaie, považoval jeho laskavou mírnost za projev slabosti a opovrhoval jím. Fúgai si toho byl vědom a zčistajasna mu položil tak pronikavou otázku, až se Tanzan zpotil po celém těle a nebyl schopen slova. Tehdy si Tanzan uvědomil Fúgaiovo nevtíravé mistrovství a stal se jeho skutečným žákem.

Jednou spatřil obrázek tygra, který Fúgai namaloval. Poznamenal: "Tento tygr vypadá sice jako kočka, přesto však neztrácí svůj nedotknutelný majestát."

Pátrání po zdroji

Už jako dítě si Kokan přál uniknout světské vřavě. Bylo mu pouhých sedm let, když odešel z domova a vstoupil do buddhistického řádu. Byl zasvěcen a uveden do mnišského života velkým zenovým mistrem Tóreiem, žákem Hakuinovým. Za několik měsíců byl již schopen přednášet sůtry, zenovou poezii a zachované proslovy starých mistrů.

Když bylo Kokanovi devět let, poručník mu nařídil, aby vykonal zdvořilostní návštěvu u rodičů. Když docela sám putoval po horské stezce, uklouzl a spadl do řeky, která protékala údolím.

Svlékl si tedy roucho a položil je na kraj stezky, aby uschlo. Nahý si sedl na kámen a vyčkával, až šaty uschnou. Za chvíli vyčerpáním usnul.

Po nějaké době si spícího chlapce všiml dřevorubec, který šel kolem. "Ty jsi potulný mnich, nemám pravdu?" zeptal se Kokana. "Copak se ti stalo?"

Chlapec pověděl dřevorubci pravdu. Ten ho nabádal: "Brzy už se bude stmívat. Tam, kam jdeš, se už dnes nedostaneš. Měl by ses vrátit do nejbližší vesnice, doprovodím tě."

Kokan se však zasmál a řekl: "Chci-li být mužem, jak se mohu vracet, když jsem došel tak daleko?" Pak vstal, oblékl si roucho a odešel. Domů dorazil uprostřed noci. Rodiče byli poněkud zaskočení, ale brzy se vzpamatovali a jen poznamenali: "Ten tvůj učitel si ale troufá, že tě pustil na cestu samotného! Ale dobře, že sis i ty troufl a dokázal to!"

Když bylo Kokanovi dvacet let, poslal ho Tórei za mistrem Gasanem do Eda. Ten mu poradil, aby poslouchal, jak zní tlesknutí jedné ruky.

Kokan se tedy ponořil do usilovného rozjímání. Soustředil se tak silně, že se mu zdálo, jako by nesl těžké břemeno do strmého kopce.

Zima sice už končila, ale bylo mimořádně chladno. Kokan měl jen jednoduchou kutnu. Gasanovi ho bylo líto a požádal jednoho z laiků, aby mu věnoval nějaké teplé oblečení. Kokan šaty ze zdvořilosti přijal, ale neoblékl si je.

O pamětihodnosti města se Kokan nezajímal a odmítal chodit s ostatními mnichy po výletech. "Ještě jsem neovládl sám sebe," říkával. "Jak mohu mít tedy čas na památky?"

A pak, když se jednoho dne v meditaci procházel po dvoře, dosáhl náhle velkého osvícení.

Pověděl o tom Gasanovi a mistr ho vyzkoušel několika kóany. Ukázalo se, že Kokan má stále ještě nedostatky. Gasan pravil: "Zažil jsi sice vzrušení z blízkosti osvícení, měl bys však dál zkoumat podrobně zdroj, který dává znít tlesknutí jedné ruky."

Kokan ještě zpřesnil svá cvičení a mocně zaměřil veškerou energii k cíli. Jednou se ptal Gasana, koho by po jeho smrti měl následovat, aby dokončil svá zenová studia, a starý mistr mu doporučil Inzana. Kokan šel tedy k Inzanovi a usilovně pracoval na detailech svého porozumění.

Za dlouhou dobu se dopracoval ke všem vnitřním tajemstvím zenu a dokončil Velké dílo. Inzan ho oficiálně uznal mistrem a poslal ho hledat si poustevnu. Kokan v ní strávil šestnáct let. Žil v chudobě a dále třbil svou zenovou zkušenost.

Během tohoto období zažil čtená probuzení. Když pronikl k samým kořenům, poznal, že Hakuinovo učení má zvláštní vyšší mystické poslání, a ve své každodenní zkušenosti dosáhl neobyčejné svobody. Učil pak lidi s ohledem na jejich individuální schopnosti a jeho rady mnohým zásadně pomohly.

Stejně jako Hakuin, Gasan a mnoho dalších velkých zenových mistrů, i Kokan odmítl stát se opatem velkého kláštera a dal přednost nenápadné práci s

upřímnými zájemci o zen. Jednomu knížeti vrátil zlato, jímž ho chtěl obdarovat, se slovy, že se necvičil v zenu proto, aby vyhrával ceny.

Jednoho roku postihla přímořské oblasti Japonska neúroda a mezi rolníky se šířil hladomor. Kokan vařil kaši, aby nakrmil ty, které hlad donutil žebrať podél cest. Říká se, že tímto způsobem zachránil ohromné množství lidí.

Když byl Kokan blízek smrti, jeho nejlepší žák ho požádal o poslední verš. Kokan se rozhorlil: "Můj poslední verš naplňuje vesmír! Proč se obtěžovat psaním!"

Žák však naléhal: "Přesto vás prosím o další vyjádření ještě vyššího naplnění pro budoucí pokolení." Kokan se usmál a napsal:

*Sedmdesát čtyři let
kodrcání sem a tam.
A poslední slovo?
Pst!*

I Kokan své žáky vedl k hledání nejzazšího, jež rozeznává "tlesknutí jedné ruky". Byl to přísný učitel a jen málokoho uznal mistrem. Když v roce 1843 zemřel, zanechal po sobě jen několik žáků, kteří pokračovali v jeho díle.

Tři druhy žebravých mnichů

Gettan říkával: "Jsou tři druhy žebravých mnichů: první jsou ti, kteří učí ostatní. Druzí jsou ti, kteří udržují svatostánky. Třetí jsou podobni pytlům na rýži a věšákům na šaty. Následovníci zakladatele zenu by si měli být plně vědomi, kde leží jejich svatyně, a učit ostatní, aby na věky přebývali v moudrosti Buddhů. A co se týče těch, kteří nejsou nic víc než pytle na rýži a věšáky na šaty? To jsou škůdci buddhismu."

Nahlížeť do své mysli

Kakušin odejel v polovině třináctého století do Číny studovat zen. Setkal se tam se známým zenovým mistrem, který se ho zeptal: "Jak se jmenuješ?"

Kakušin řekl mistrovi své jméno.

Protože Kakušin znamená "Probouzená mysl" nebo "Probouzej svou mysl", mistr napsal poutníkovi verš:

*Mysl je Buddhou,
Buddha je myslí:
Mysl a Buddha,
jsouce takoví, existují
přese všechny věky.*

Když se Kakušin vrátil do Japonska, doslechl se císař Kamejama o jeho zenovém mistrovství a povolal ho, aby vyučoval v jednom z císařských chrámů. Později si pozval mistra přímo do paláce, aby si vyslechl jeho řeč o zenu.

Hloubka mistrova proslovu, nezměrnost jeho intelektu a dokonalost jeho výřečnosti učinily na císaře nebývalý dojem.

Uvědomil si tak výjimečnou kvalitu zenového buddhismu a přeměnil císařskou rezidenci na jeho svatostánek.

Také pozdější císař Go-uta pozval Kakušina do císařské letní vily, aby tam vyučoval zen. Mistr pravil: "Buddhové mysl chápou, obyčejní lidé myslí nerozumějí. Zdroj všech Buddhů je jeden, vláda neporozumění je tím, co lidi rozděluje. Poznání se lze dobrat vlastním úsilím, bez závislosti na nějaké vnější síle. Pokud chcete dosáhnout buddhovství, musíte nahlédnout do vlastní mysli."

Ponořená

Utame bylo teprve patnáct let, když poprvé dostala od osvícené zenové mnišky pokyny, jak se zahledět do svého nejvnitřnějšího já.

Utame se nořila do meditace ve dne v noci, aniž by věnovala pozornost čemukoli jinému. I když stála před zrcadlem a líčila se, byla neustále vnitřně zahleděna do podstaty mysli. Někdy se tak zabrala do meditace, že zapomněla, co chtěla dělat, a jen tiše seděla.

Rodiče, kteří neměli potuchy, co se skrývá za podivným chováním jejich dcery, se začali obávat, že trpí depresemi, že je na pokraji zhroucení. Snažili se ji dostat do divadla nebo na výlet za přírodními krásami, ale Utame po ničem takovém netoužila.

Úsilí konečně přineslo jednoho dne ovoce a její mysl se otevřela velkému osvícení.

Později se Utame vdala a porodila čtyři děti, dva syny a dvě dcery. Její manžel neměl štěstí a zkrachoval. Utame proto začala rodině vypomáhat šitím. Dožila se více než sedmdesáti let a zemřela ve vyrovnaném klidu.

Porážka rváče

Bucugai, potomek slavného válečníka, byl prudký a odvážný mladík. Ačkoli vstoupil do buddhistického řádu již ve dvanácti letech, ovládal lukostřelbu, jezdeckví a všechna tradiční bojová umění. Byl nesmírně silný a dokázal přerazit cokoliv. Pro svou fyzickou sílu byl nazýván Mnichem s hromovým úderem.

V polovině devatenáctého století otřásaly Japonskem nepokoje. V té době přitáhla do Kjóta banda bojovníků, kteří chtěli vzít pořádek do vlastních rukou a doufali, že s novým pořádkem získají moc. Tito rváči se před ničím nezastavili a brzy se stali postrachem celého města.

Jednoho dne se Bucugai procházel ulicemi Kjóta a náhodou se ocitl v místech, kde banda sídlila. Zlákán zvukem bambusových mečů, nahlédl oknem dovnitř.

Několik válečníků okamžitě vyběhlo ven a rozzlobeně se dožadovalo vysvětlení, co tam Bucugai dělá. Ten se omluvil se a vysvětloval, že je jen mnich, který právě sestoupil, z hor. Válečníci se rozhodli s mnichem si trochu pohrát a vyzvali ho na souboj. "Ten, kdo nás špehuje," říkali, "musí o bojových uměních něco vědět."

Bucugai nemohl odmítnout. Nechal se zavést do haly, kde bojovníci cvičili. Tam jeden po druhém pozvedli na mnicha bambusové meče.

Bez náznaku sebemenšího znepokojení vytáhl Bucugai své obřadní žezlo a srazil jím meč každého útočníka. Za pár minut zdolal několik desítek mužů.

Nakonec pozdvihl své kopí vůdce celé bandy a vykročil kupředu. "Pro tyhle mladíky je tvého umění škoda," řekl Bucugaiovi, "ale teď tě vyzývám na souboj já, Kondó Isamu."

Bucugai se naoko zhrozil. Vrhel se ponížene na zem a zvolal: "Kondó Isamu! Slyšel jsem o tobě! Říká se, že jsi génus bojových umění. Potulný mnich jako já by jen stěží mohl obstát před někým takovým jako jsi ty. Prosím, nech mne odejít."

Válečník, kterému tyto řeči dodaly ještě více kuráže, odmítl výzvu k souboji odvolat. Naléhal na mnicha, který se už déle nemohl vyhýbat střetnutí a zvedl tedy opět své žezlo a válečníkovi se postavil.

Kondó mu však nařídil: "Musíš mít zbraň. Vezmi si bambusový meč, dřevěné kopí, cokoli jen chceš."

Bucugai mu odpověděl: "Jako mnich se nesmím dotknout zbraně. Tohle obřadní žezlo mi bude stačit."

Válečník ale nechtěl mnichovi ustoupit. Trval na tom, že Bucugai musí být ozbrojen.

Vynalézavý mnich sáhl tedy do svého vaku a vytáhl pár dřevěných misek. Vzal do každé ruky jednu a řekl bojovníkovi: "Tak dobrá, pusť se do toho! Zkus mě probodnout, jestli to dokážeš!"

Tato nestydatost velitele rozzuřila. Byl rozhodnut srazit mnicha k zemi jedinou ranou. Uchopil kopí a hledal, jak proniknout skrze mnichovu podivnou obranu.

Takto stál nehybně a bez mrknutí oka téměř půl hodiny, aniž našel místo, kde zaútočit. Pak si zřejmě pomyslel, že slabé místo objevil, protože zničehonic bodl kopím vši silou ve snaze roztržít mnichovi hrudník.

Bucugai hbitě unikl útoku, zachytil miskami kopí a držel ho pevně jako v kleštích.

Ať se velitel snažil sebevíc, nedokázal kopí ze sevření mnichových misek vyprostit. Tlačil kopím a zase za ně tahal, až se celý zpotil.

Teprve po pěkné chvíli Bucugai náhle kopí pustil a zároveň mohutně vykřikl, Bojovník se svalil na záda a kopí odletělo nějakých dvacet třicet stop daleko.

Velitel se teď s velkou bázní a pokorou Bucugaiovi poklonil a řekl: "Jsi opravdu vynikající, daleko lepší než já. Řekni, kdo jsi?"

"Jsem potulný mnich jménem Bucugai."

"Ty jsi tedy ten známý Mnich s hromovým úderem!" vykřikl velitel, který se nyní choval ke svému dřívějšímu protivníkovi s velkou úctou.

Po této příhodě bylo Bucugaiovo jméno slyšet po celém městě.

Když dokončil svá zenová studia, odešel do ústraní, aby jeho osvětlení vyžrálo. Zanedlouho se však kolem něho začali shromažďovat lidé, kteří se o něm doslechli a chtěli u něho studovat zen nebo bojová umění.

Jeden proslulý šermíř se s Bucugaielem setkal v době, kdy se jako mladík vydal na studia. Přišel za ním a žádal ho, aby ho něčemu naučil.

Bucugai se ho zeptal: "Co tě sem přivedlo?" Mladík odpověděl: "Přišel jsem, abych zemřel učitelovou rukou."

Bucugai považoval tuto odpověď za znamenitou a dovolil mladíkovi zůstat. Složil pro něj verš, který zněl:

*Sama síla Kvílejícího ducha
jediná vrstva sítě proti moskytům.*

Když se stal samuraj známým po celém západním Japonsku, vyprávěl, že právě meditací nad tímto veršem dosáhl vnitřního porozumění skryté podstaty džú-džucu, "vznešeného umění".

Bucugai později proslul natolik, že ho na svá panství zvala nejmnocnější knížata západního Japonska a nabízela mu za sídlo nejvybranější chrámy. On však všechny nabídky odmítal, zůstal až do smrti věrný chudému chrámu, nosil obnošené šaty, žil šťasten ve svém skrovném živobytí a nikdy po ničem jiném netoužil.

Mysl mudrců

V roce 1262 se šógunův regent Hódžó Tokijori vydal navštívit zenového mistra Fune'ie. Prohlásil: "Nedávno jsem pochopil to, co není ani nestálé, ani stálé."

Mistr pravil: "Zenová studia jsou zaměřena pouze na vnímání pravé podstaty přirozenosti. Pokud dosáhneš pochopení podstaty přirozenosti, porozumíš všemu."

Regent ho požádal: "Pouč mne, prosím, jak na to."

Mistr mu odpověděl: "Ve světě neexistují dvě Cesty, mudrci nemají dvě mysli. Pokud budeš znát mysl mudrců, zjistíš, že to je sama vnitřní podstata, jež je kořenem tvého já."

Umění umění

Zenový mistr Tecuó proslul dovedností v tušové malbě, a proto k němu mnoho lidí přicházelo, jen aby studovali umění. Zájemcům o studium vždy říkával: "Zapamatujte si toto přísloví: 'Chcete-li se vyhnout závislosti na okolí, chvála ani hana se nesmí dotknout vašeho srdce.' Pokud dokážete zdokonalovat své umění, aniž by ve vaší hrudi zůstala být i jen stopa světskosti, pak váš duch i technika přirozeně vospějí, a vy se budete schopni dopracovat až k detailům. Toto je cesta z temnot ke světlu."

Jednou přijel Tecuó navštívit známý konfuciánský učenec a státník. Pozoroval mistra, jak kreslí, a povšiml si, že každý pohyb mistrovi paže i štětce se děje ve shodě s klasickými principy kaligrafie.

Když se o tom zmínil, mistr mu vysvětlil: "V otázce přesnosti mysli se kaligrafie a malování neliší. Kdybych namaloval obrázek, kde by se jen jediný stvol bambusu či jediný lístek na stromě nepatrně odchýlily od tahu štětce, roztrhal bych dílo na kusy a zahodil je. Pak bych odložil štětec, v klidu usedl a očistil svou mysl."

Zenová literatura

Mistr Kaigan pomáhal v první polovině devatenáctého století vzkřísit opomíjená studia buddhistické literatury. Mnoho lidí ho považovalo za učence, nepoznali však, že je i osvíceným zenovým mistrem.

Kaigan zpočátku studoval buddhistické spisy u slavného mistra Sengeie, a poté meditaci u Seisecua a Tankaie. Když dokončil svá studia, byl uznán za Tankaiova následovníka.

Jednu dobu se Kaigan vydal do Kjóta, aby se seznámil s dalšími buddhistickými školami. Rozčarován tím, co zjistil, složil verš:

*U mostu na Páté ulici,
otáčím hlavou a rozhlížím se,
na východ, na západ, na jih i na sever,
nevědomých mnichů je všude spousta.*

Zenový mistr Dokuon později vysvětloval: "Všichni považovali v té době Kaigana za velice učeného člověka s výbornou pamětí. A to je pravda.

Měl však i tři zenové učitele a odhalil nejvnitřnější tajemství zenu. Nakonec se stal nástupcem mistra Tankaie. Lidé se v té době domnívali, že je dogmatickým učitelem, ale nebylo tomu tak.

Vadilo mu, že existuje mnoho studentů zenu mdlého rozumu, a jen několik, kteří vskutku chápou principy Učení. Proto se soustředil na přednášení zenové literatury, aby pomohl rozvíjet a vést mladé lidi.

Kaigan se zaměřil na záchranu lidí od dekadence tehdejší doby a na nic jiného mu nezbýval čas. Právě v tomto úsilí spočívá jeho mistrovství."

Elegance

Zenový mistr Tecuó si napsal na zástěnu u ohniště následující slova:

"Bud' upřímný a čestný, vědomý principů přírody, soucitný a štědrý k druhým, nebud' lakotný, bud' vyrovnaný. Své každodenní povinnosti vykonávej přesně, bez chyb. Starej se o věci, aniž bys k nim byl připoután.

Být osvobozen od běžných myšlenek o světských záležitostech - v tom spočívá elegance starých časů. Tu už mezi lidmi dnešní doby, posedlými módou, nenacházím. Proto zavírám dveře a nepřijímám návštěvy.

Nemám pověst pyšného člověka a ani se nechci povyšovat nad jiné. Abych však mohl žít podle svého, předstírám nezpůsobilost, a jen si přeji naplnit, co je přirozené. Nejsem učitel. Lidé, kteří by se ode mne chtěli něco naučit, jsou pošetili, protože by studovali mé bláznovství a nikoli mé srdce."

Odhodlání

Settan se stal mnichem, když mu bylo pouhých deset let. Jednoho dne se rozhodl, že se vydá na cestu, aby pro sebe vyhledal toho pravého učitele, a požádal svého poručníka, aby ho propustil. Ten však odmítl.

Settan, odhodlán hledat Cestu stůj co stůj, se rozhodl odejít, aniž by se kohokoli ptal. Na vrata chrámové brány vyvěsil oznámení: "Pokud nenaleznu Cestu, nikdy už do této brány nevstoupím," a odešel.

Vstoupil do sboru zenového mistra Tórina a začal dnem i nocí meditovat. Tórin byl jedním z mála osvěcených mistrů své doby a jeho metody byly přísné a nepředvídatelné.

Jednoho dne se Settan rozhodl, že už nemá času nazbyt. Vyšplhal na vrcholek budovy a přísahal, že jestliže té noci nedosáhne osvětlení, nevrátí se dolů živý.

Celou noc proseděl ponořen v hluboké meditaci, ale začalo již svítat a on ještě ničeho nedosáhl. Znechucen se zvedl, došel k okapu a chtěl skočit dolů.

Znenadání, když už měl nakročeno, zakokrhal kohout. V tu chvíli se Settanova mysl otevřela a on dosáhl velkého osvětlení.

Naplněn radostí běžel za svým učitelem. Když ho mistr Tórin uviděl, okamžitě potvrdil: "Dokázals to!"

Dobré srdce

Laický učedník Sasaki Doppo studoval zen u Gansekiho. Později vzpomínal, jak se svého učitele zeptal: "Co je Buddha?" Ganseki mu odpověděl: "Buddha je dobré srdce."

Sasaki dodával: "Dobré srdce je tím nejzákladnějším v lidském světě. Proto se normální mysl říká Cesta."

Tyto myšlenky také vyjádřil ve verších o šintó, "Cestě bohů":

*Znečištění, známé jako tabu
je výtvořem lidské mysli.
Lidé, kteří znají božskou mysl
jsou sami božští.*

Dále napsal:

*Slunce jsou mé oči,
obloha má tvář,
mým dechem je vítr,
hory a řeky
se proměňují ve mne.*

Básník

Mnich Džósó byl studentem Bašóa, známého mistra haiku. Jeho náboženská činnost a její výsledky byly drženy v tajnosti a on byl znám hlavně jako básník. Džósó byl původem samuraj a jako nejstarší syn knížete měl zdědit majetek po svém otci. Protože byl však oddán své nevlastní matce, zařídil, že dědit bude jeho mladší bratr.

Ve feudálním Japonsku nebylo možné udělat takové rozhodnutí z vlastní vůle. Proto si záměrně zranil pravou ruku a pro neschopnost vystoupil ze služby, neboť prohlásil, že nemůže dál vládnout mečem. Neschopen bojovat, nemohl se stát hlavou samurajského rodu.

Tak se básník Džósó osvobodil od světských záležitostí a stal se zenovým mnichem. Po smrti svého učitele Bašóa se na tři roky uzavřel v jeskyni a opsal na obálky celý dlouhý buddhistický spis, po jednom znaku na obálku, a navršil je do tradiční "mohyly rukopisů". Také napsal knihu rad určenou jak mnichům,

tak obyčejným lidem, a ačkoli byla plná hlubokých myšlenek, nazval ji Knihou pro laiky.

Aby si připomněl svůj odchod ze světa, složil báseň v tradičním čínském stylu:

*Poté, co léta nosil
svůj dům na zádech,
stal se šnek slimákem,
a získal tak svobodu.
V hořícím domě
bývalo jeho největší obavou,
aby mu nevyschl sliz:
ted' stoupá na zalesněný kopec
a hledá déšť učení.*

Bývalý opat

Po jistou dobu byl Júren opatem chrámu v Edu, sídelním městě tokugawských šógunů. Četba životopisů význačných buddhistů ze starých dob ho však inspirovala k rozhodnutí opustit své postavení a pokračovat v práci na vlastním duchovním rozvoji.

Zanechal po sobě dopis, ve kterém prohlásil, že je nemocen a neschopen dál vykonávat povinnosti opata, a tajně odcestoval do Kjóta.

Žil na různých místech v okolí města a neshromažďoval žádný majetek. Ráno a večer pronášel buddhistická vzývání a ve volných chvílích mezi náboženskými úkony skládal básně.

Júren nikdy nevlastnil jedinou knihu poezie. Neměl tedy představu, jak svůj jazyk ozdobit, jen prostě vyjadřoval myšlenky. Z tohoto důvodu však měla jeho poezie kvalitu čistého bezprostředního sdělení, kterou se odlišovala od záplavy ostatních básní.

Jednou napsal verš na záhlaví obrázku, na němž byla kráska hledící na lidskou lebku:

*Bez pochyby více
neuchopíte zrcadlo
v něž navečer i zrána
jste hledívala.
Spatřila jste totiž,
svou pravou podstatu.*

Napsal i několik básní s názvem o jediném znaku, mezi jinými i tuto:

*Dívám se do polí
a vidím poznovu
k nebi se vznášet neznámý kouř.
Čí tělo použijí
na podpal zítra?*

Následující báseň je o husách, které právě přelétávají měsíční kotouč:

*Třebaže husy
se s křikem dávají v let,
mé srdce zůstává
s měsícem podzimní noci.*

Jednou jistý mnich, ubytovaný v hostinské části chrámu, nešťastnou náhodou způsobil požár. Júren o tom napsal:

*Využij takové příležitosti, abys prověřil
meze neotřesitelnosti
své vždy tak pevné mysli.*

Na žádost kohosi, kdo odcházel do služby k jednomu šlechtici, složil Júren tento verš:

*Když se blížíš bohatství,
měj na paměti,
že svět je nestálý.*

Toto byl Júrenův zpěv k duchům:

*Ačkoli nemám oč žádat
pro své já, které jsem opustil,
dovolte mi pomodlit se k duchům
za cestu svého srdce.*

Původní náboženství

Vysoce postavený kněz Cúan byl původem prostý člověk. Byl to muž nezištný, upřímný a čestný. Nestudoval pouze zen, ale byl zběhlý i ve všech módních uměních: čajovém obřadu, mísení vonných látek, aranžování květin a podobně.

Cúan rovněž studoval medicínu. Ačkoli se jeho učitel specializoval na moxakauterii, on sám se rozhodl cestovat po celé zemi a zkoumat účinky různých léčivých pramenů. Objevil dvě místa, kde byla vynikající voda. Bylo to však příliš daleko, a proto vyvinul způsob, jak ošetřit obyčejnou vodu tak, aby měla podobný účinek. Postup si nechal natisknout a zdarma ho rozdával.

Když Cúan zestárl, duševní ani tělesné síly ho neopustily. Byl velice příjemný a čilý. Nedaleko od něho žila žena, která už léta chořela, sužována zlými duchy. Kdykoli k ní přišel lékař, rozběsnila se a křičela hrubé nadávky, takže si k ní nikdo netroufal přiblížit. Když však do domu vešel Cúan, žena, přestože ležela ve svém pokoji, si uvědomila jeho přítomnost, sotvaže překročil práh. Byla velice polekaná, vyšetření se však podvolila bez odmlouvání.

Cúan zemřel v roce 1750 ve věku osmdesáti let. V poledne toho dne si sám změřil puls a prohlásil, že do hodiny jeho život zhasne. Jak se ukázalo, opravdu do hodiny zemřel a zanechal po sobě tento verš na rozloučenou:

*Původní náboženství
se uskutečňuje bez počátku.*

*Jak se mi oči navěky zavírají,
i mou podstatou je pravá prázdnota.*

Léčba zenové nemoci

Když byl mistr Hakuin ještě mladý, dosáhl, jako většina lidí, ještě před celkovým osvobozením částečného vhledu. Proto se rozhodl vyvinout veškeré úsilí k dosažení úplného proniknutí.

Po měsíci námahy dosáhl stavu, kdy zapomněl jíst a spát. Nakonec si poškodil srdce a plíce, zvonilo mu neustále v uších a v nohou ho mrazilo.

Hakuin zeslábl, trpěl úzkostí a halucinacemi. Toho se polekal. Hledal lékaře, který by mu pomohl, ale marně. Konečně se dozvěděl o muži jménem Hakujúši, "Čistém poustevníkovi", který žil v horské jeskyni na východ od Kjóta.

O Hakujúšim se tradovalo, že je víc než dvě stě let stár. Navenek se jevil jako slabomyslný. Protože žil daleko v horách, neměl rád návštěvy. Když za ním přišla návštěva, vždycky utekl. Místní lidé ho považovali za čaroděje. Byl velkým znalcem astronomie a byl také zběhlý v medicíně. Pokud lidé, kteří k němu přicházeli, opravdu upřímně žádali o radu, občas řekl něco, co se po zralé úvaze ukázalo být velmi prospěšným.

Hakuin se vydal do Kjóta vyhledat Hakujúšiho v zimě roku 1710. Když stoupal do hor na východ od hlavního města, vyptával se na cestu dřevorubců. Brodil se sněhem, šplhal po skalách, až se po mnoha útrapách dostal k jeskyni, která měla vchod zakrytý rákosovým závěsem.

Když se mezerami v závěsu podíval dovnitř, uviděl tam Hakujúšiho sedět se zavřenýma očima. Tmavé vlasy mu sahaly až ke kolenům a jeho pleť měla zdravě červenou barvu. Na stole měl tři knihy: konfuciánské klasiky, taoistický spis a buddhistickou sútru. Nikde nebylo vidět žádné nádobí ani lůžko. Celková atmosféra byla čistá a transcendentní, nikoliv z tohoto světa.

Plaše a pln nervozity pověděl Hakuin poustevníkovi o své nemoci a žádal ho o pomoc. Hakujúši zpočátku předstíral nezájem a odbyl ho, ale na Hakuinovo naléhání nakonec svolil, že ho vyšetří.

Po prohlídce se zasmušil a řekl: "Tys tomu dal. Vážné příznaky, které máš, jsou důsledkem přemíry meditace. Obávám se, že ti nepomůže ani akupunktura, moxakauterie, ani léky. Zmrzačil ses vnitřní kontemplací. Jestliže se nebudeš snažit obnovit také pozitivní účinky vnitřní kontemplace, nikdy se neuzdravíš. Jak říká přísloví: 'Kdo na zem upadne, ze země musí také vstát.'"

Hakuin navrhl, že tedy přestane meditovat. Hakujúši se však usmál a pravil: "Na zenové meditaci není nic špatného. Obecně platí, že meditace je správnou meditací, když není žádnou 'meditací'. Přílišná meditace je špatnou meditací. Tys onemocněl kvůli přemíře meditace, teď bys měl tedy provádět nemeditaci, chceš-li se vyléčit."

Pak poustevník poučil Hakuina o pravých metodách čisté meditace a citoval buddhistické spisy a zenové moudrosti. Také hovořil o výborné technice úlevy od vnitřního stresu a slabosti, která je údajně popsána ve staré literatuře. Hakuin se ho tázal na podrobnosti.

Hakujúši začal vysvětlovat: "Když se během cvičení koncentrace necítíš dobře, měl bys přimět svou mysl, aby vyvolala následující představu: máš na hlavě hroudu jemného, čistého, voňavého másla. Vůně másla osvěžuje celou hlavu a pak stéká postupně dolů, na ramena, hrudník, do plic, jater, žaludku a

do střev, a dolů po páteři až k bokům. To, co se ti nahromadilo v hrudi, stéká dolů jako voda, protéká celým tělem, nohama až k chodidlům, kde se zastaví.

Pak si představ, že prosakující vláhá zbylého toku se hromadí a všechny druhy aromatických léčiv se smíchají v tekutinu, která prosakuje a prostupuje celým tvým tělem od pupku dolů.

Když budeš provádět tuto vizualizaci, vše bude jen projevem tvé mysli, budeš cítit vybrané vůně, a tvé tělo pocítí jemné, měkké doteky. Tělo a mysl budou harmonické a vyrovnané. Zácpa povolí, vnitřnosti budou ve shodě, pokožka se ti bude lesknout a ty opět získáš energii a sílu.

Pokud vytrváš, budeš na tom fyzicky i duševně čím dál tím lépe. Jedině na tvé pili bude záležet, jak dlouho potrvá, než se dostaví výsledky.

Kdysi jsem trpěl mnoha nemocemi, daleko horšími než ty. Pak jsem ale začal používat této metody a většiny svých chronických potíží jsem se dokázal do měsíce zbavit. Nyní žiji zde v horách a nemám strach ze zimy ani netrpím hlady. A to vše díky síle této vizualizace."

Když obdržel Hakuin tyto pokyny, odešel. Po třech letech cvičení byl vyléčen. Nejen že se zbavil nemoci, ale byl také schopen překonat své pochyby. Několikrát dosáhl velké extáze a zažil mnoho blažených vhlédů. Dožil se zralého věku a své zdraví a sílu připisoval účinkům techniky, jíž se naučil u poustevníka Hakujúšiho.

Zen pro všední den

Man'an napsal jistému vládnímu úředníkovi: "Lidé všech společenských vrstev mají všelicos na práci. Jak by mohli najít čas sedět po celý den v tichém rozjímání? Vídáme dokonce i učitele zenu, kteří si nedokázali vypěstovat podobné soustředění meditace vsedě; ti pak učí záměrnému odloučení a tichu, radí vyhýbat se místům, kde je hodně lidí, a prohlašují, že 'intenzivní koncentrace není možno dosáhnout, zabýváme-li se řemeslem, obchodem nebo jsme-li ve službě', čímž způsobují, že studenti používají svou mysl chybně.

Lidé, kteří naslouchají takovým řečem, se pak domnívají, že zen je něco, do čeho je těžké se pustit a co je obtížné uskutečnit, a tak přicházejí o nadšení zen kultivovat, opouštějí zdroj a snaží se utéci a znovu a znovu končí jako nádeníci. Je to vskutku k pláči. I když mají tito lidé díky jakési příčině z minulosti hlubokou touhu, dostávají se do situace, kdy zanedbávají svou práci a kvůli cestě ztrácejí své společenské ctnosti.

Kdyby, jak pravil starý mudrc, dnešní lidé byli stejně dychtívi osvětlení, jako touží obejmout své milé, pak by, bez ohledu na to, jak jsou pracovně vytíženi, či jak luxusně zařízená obydlí mají, jistě dosáhli trvalého soustředění, které vede k objevení Velkého zázraku.

Mnoho lidí se jak v minulosti, tak v současnosti probudilo k Cestě a spatřilo přirozenou podstatu uprostřed své činnosti. Všechny bytosti ve všech dobách a na všech místech jsou projevem jediné mysli. Bouří-li se mysl, bouří se i všechny věci, pokud je mysl tichá a klidná, všechny věci jsou tiché. Je-li jediná mysl nezrozená, pak jsou všechny věci čisté. A tak i kdybys přebýval v horách na klidných a tichých místech a seděl tam mlčky v rozjímání, neodřízneš-li cestu jankovitému koni myšlení v pojmech, budeš jen marnit čas.

Třetí zenový patriarcha pravil: 'Snažíš-li se zastavit pohyb a znehybnět, toto zastavení způsobí ještě větší pohyb.' Budeš-li se snažit hledat skutečnou pravost tím, že vymažeš nahodilé myšlenky, jen spálíš svou životní sílu, snížíš

duševní energii a ochoříš. A nejen to, začneš zapomínat a budeš roztržitý a nakonec upadneš do jámy zmatení."

Žádné plevy

Mistr Settan byl jednou pozván do jistého kláštera, aby tam přednášel o klasických zenových textech. Sám správce oné provincie přišel na přednášku a usedl za zástěnou.

Když Settan předstoupil před posluchače a uviděl zástěnu, vzkřikl: "Kdo je ten nestydatý chlapík, co poslouchá za zástěnou? V mých přednáškách nejsou žádné plevy, proto není třeba síta! Dokud je neodstraníte, odmítám přednášet."

Všichni posluchači zbledli. Správce byl ve velkých rozpacích. Omluvil se mistrovi, nařídil, aby odstranili zástěnu, a posadil se k ostatním.

Návod

Settan kdysi sepsal soubor rad, určených zenovým klášterům: "Starý mudrc pravil, že studium zenu vyžaduje tři základní věci. Jedna je pevný kořen víry. Druhá je hluboké pociťování zázraku. Třetí je pevné odhodlání. Pokud vám chybí jedna z těchto tří podmínek, jste jako třínožka, které chybí jedna noha.

Nemám žádné zvláštní požadavky. Jediné, co po vás chci, je, abyste si jasně uvědomili, že každý má přirozenou podstatu, která může být pochopena, a že existuje základní pravda, kterou každý může poznat: jen pak může trvat vaše odhodlání. Existují výroky, nad kterými žasneme. Jsou-li lidé jen napůl bdělí a napůl probuzení, nemohou v zenu obstát. Mým příkazem je být dbalý a důkladný."

Učitel národa

Šó'iči odejel roku 1235 do Číny, aby tam studoval tajemství zenu u jednoho z největších mistrů své doby. Když se v roce 1241 vrátil do Japonska, začal učit zen na venkově na jihu země. Roku 1243 ho významný dvořan Fudžiwara Mičiie pozval do Kjóta. V roce 1280 Šó'iči zemřel ve věku sedmdesáti sedmi let.

Když se roku 1245 setkal s císařem Go-sagou, daroval mu knihu *Zápis o zrcadle zdroje*, velký soubor buddhistického učení, který sestavil známý čínský zenový mistr v 10. století. Císař si v knize četl, kdykoli měl čas. Když knihu dočetl, připsal na konec textu: "Dostali jsme tuto knihu od mistra Šó'ičiho a teď známe svou přirozenou podstatu."

Když Mičiie žádal Šó'ičiho o instrukce k zenu, ten mu řekl: "K tomu, abys vprostřed všeho rozlišování mohl být opravdovým mistrem, je třeba především pevné vůle."

Lotos v bahně

Tori'o Tokuan pravil: "Nepovažujte se za nadřazené obyčejným lidem. Obyčejní jsou ti, kdo se jen zvedají a opět padají na cestě slávy a zisku, aniž by uskutečňovali Cestu nebo ji následovali.

Můžete je pouze litovat, ne jimi pohrdat nebo je zatracovat. Nedejte průchod soudům tím, že se s nimi budete srovnávat, nedejte průchod myšlence vyššího a nižšího.

Toto je postoj, jehož je třeba pro nastoupení Cesty mudrců a světců, buddhů a bódhisattvů. Proto je naše místo mezi obyčejnými lidmi, proto se přizpůsobujeme obyčejnému, zatímco naše vůle je na Cestě a my objevujeme její zázraky."

Velká smrt

Itači Džitoku byl vazalem u jistého knížete, když se pro svou přílišnou otevřenost dostal do rozmíšky s jedním vysoce postaveným úředníkem. Následkem toho byl propuštěn ze služby a uvězněn.

Třináct let strávil Džitoku v hradní kobce, netečný ke strádání. Zákony knížectví nepovolovaly vězňům jinou četbu než buddhistické texty, a tak si Džitoku vypůjčil celý kánon a začal ho pročitat, nechávaje svůj čas plynout v pohroužení do oceánu buddhistického učení.

Nakonec bylo Džitokuovi odpuštěno a byl mu navrácen jeho původní titul. Šedesátka mu už minula, když se vydal za známým zenovým mistrem Ekkeiem, aby prohloubil své porozumění.

Sotva vstoupil do dveří, mistr na něj skočil a udeřil ho.

Rytíř se rozzuřil. Nikdy předtím ho nikdo neuhodil, ani jeho vlastní otec. Odešel k Dokuonovi, dalšímu zenovému mistrovi, a rozhněvaně mu začal líčit svůj úmysl vyzvat Ekkeie na souboj na život a na smrt.

Dokuon poznal, že rytíř to myslí doopravdy, usmál se a pravil: "Starý Ekkei byl vždycky odhodlán dát svůj život za pravdu. I kdybys ho zabil, jsem si jist, že by nekladl odpor. Chtěl ti ale pomoci - ani nevíš, jakou sílu má jeho pěst! Vrhneš-li se na něho bezdůvodně, nebude to nic jiného než vražda. Proč neustoupíš a nepokusíš se raději dosáhnout proniknutí? Určitě pak poznáš, jak laskavý k tobě Ekkei byl."

Poněkud uchlácholen, přijal Džitoku Dokuonovu radu a odebral se domů, aby meditoval. Tři dny a tři noci soustředil všechnu svou energii, až konečně dosáhl Velké zenové smrti, při níž se rozpouštějí hranice ega.

Vrátil se k Dokuonovi a řekl mu: "Teď už vím, že mě měl Ekkei udeřit ještě silněji. Kdybych ho byl nechal, aby mě ubil k smrti, určitě bych procítl ještě jasněji!"

Zen a svět

Když v roce 1866 udělil japonský císař zenovému mistru Gisanovi čestný titul, Gisan odpověděl těmito verši:

LIDSKOST A ZÁKON

*Pomoc sobě a pomoc druhým:
tato má posedlost
je doma věrná, na veřejnosti oddaná,
nezastíněna proniká i všedními záležitostmi.*

PROSPĚŠNOST BUDDHISMU PRO NÁROD

*Nezabíjej, a života bude dostatek,
nekrad' a majetek bude hojný.
Jak výborná jsou morální ponaučení,
obohacují národ a upevňují rodinné svazky.*

OCHRANA NÁRODA

*Cokoli je špatné, nečiň,
cokoli je dobré, konej.
Pak to nahoře s tím dole bude v souladu
a dobro se zlem nebude soupeřit.*

Info o původní knize:

Zenová hůl - anekdoty a příběhy mistrů zenu
vybral Thomas Cleary

Z anglického originálu *Zen Antics*, vydaného nakladatelstvím Shambhala Publications, Inc. v Bostonu r. 1993, přeložila Zuzana Kulichová

Odborná revize překladu Robin Heřman

Vydalo nakladatelství VOTOBIA
Olomouc 1995
Vydání první
ISBN 80-7198-013-7